

EKONOMSKI INSTRUMENTI ZA ZAŠTITU OKOLIŠA U RH

Jerković, Vlatka

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:040977>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)



UNIVERSITY OF SPLIT



**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**



**ZAVRŠNI RAD
EKONOMSKI INSTRUMENTI ZA ZAŠTITU
OKOLIŠA U RH**

Mentor:

Doc. dr. sc. Slađana Pavlinović Mršić

Studentica:

Vlatka Jerković, 4156420

rujan, 2020.

SAŽETAK:

Onečišćenje okoliša je jedan od najvećih problema u suvremenom dobu koji postoji u mnogim oblicima. Pitanjem onečišćenja okoliša se treba baviti na globalnoj i nacionalnoj razini. Kako bi se uspješno radilo na rješavanju problema onečišćenja okoliša važno je imati zajedničke politike i zakone vezane uz zaštitu okoliša i ograničenja onečišćenja, ali isto tako bi stanovništvo trebalo imati i razvijenu svijest o aktualnoj ekološkoj situaciji i o onome što se događa u okolišu ako se neograničeno koriste prirodni resursi. Danas većina država u svijetu pa tako i Republika Hrvatska ima razvijenu politiku zaštite okoliša i utvrđene ciljeve koji se žele postići kako bi se zaštitili, očuvali i pravodobno koristili prirodni resursi ali i očuvalo ljudsko zdravlje poboljšavajući kvalitetu življenja koja može biti narušena onečišćenjem okoliša. U svrhu ispunjavanja postavljenih ciljeva, države koriste različite vrste instrumenata politike zaštite okoliša od kojih su najvažniji: naredbodavno – nadzorni, ekonomski i dobrovoljni sporazumi. U ovom radu je težište na korištenju ekonomskih instrumenata pogotovo ekoloških poreza, naknada i poticaja koji se uvode s ciljem zaštite okoliša u RH. Analizirat će se instrumenti kroz teorijsku provedbu, a naposljetku i kroz studiju slučaja kako bi se ocijenila učinkovitost primijenjenih instrumenata.

Ključne riječi: politika zaštite okoliša, instrumenti zaštite okoliša, ekonomski instrumenti, onečišćenje okoliša, ekološki porezi, naknade, poticaji, energetska učinkovitost, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost

SUMMARY:

Environmental pollution is one of the biggest problems in modern age that exists in many different forms. The issue of environmental pollution should be dealt at global and national levels.

In order to successfully work on solving the problems on environmental pollution, it's important to have common policies and laws related to environmental protection. Also, the population should have developed awareness of the current ecological situation and the impacts that happen in the environment if the natural resources are (and continue) to be used uncontrolled. Today, most of the countries in the world including Croatia have a developed environmental policy and goals to achieve in order to protect, preserve and timely use natural resources in the one hand and preserve human health while improving the quality of life on the other. To achieve the established goals, government uses different environmental policy instruments and measures. Most common used instruments are: commanding-supervisory, economic instruments and voluntary agreements.

This paper focuses on the use of economic instruments especially environmental taxes, fees and incentives in order to protect the environment in Croatia. The instruments will be firstly analyzed through theoretical implementation and finally through a case study which will determine how successful is the use of the applied instruments.

Key words: environmental policy, environmental pollution, instruments and measures of environmental policy, economic instruments, environmental taxes, fees, incentives, energy efficiency, The Environmental Protection and Energy Efficiency Fund

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	1
2. EKONOMSKI INSTRUMENTI POLITIKE ZAŠTITE OKOLIŠA.....	2
2.1. Nastanak i razvoj politike okoliša.....	3
2.2. Ciljevi i načela politike zaštite okoliša	4
2.3. Ekonomski instrumenti politike zaštite okoliša	6
3. EKOLOŠKI POREZI U RH.....	9
4. NAKNADE I POTICAJI ZA ZAŠTITU OKOLIŠA U RH.....	14
4.1. Naknade za zaštitu okoliša u RH	14
4.1.1. Naknade za onečišćenje zraka	15
4.1.2. Naknade za vodu	15
4.1.3. Naknade u gospodarenju otpadom	17
4.2. POTICAJI ZA ZAŠTITU OKOLIŠA U RH.....	19
5. FOND ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I ENERGETSKU UČINKOVITOST	21
5.1. EU sufinanciranja.....	23
5.2. Nacionalni javni pozivi i natječaji	25
6. STUDIJA SLUČAJA - POTICAJI ENERGETSKE OBNOVE OBITELJSKIH KUĆA	27
6.1. Energetska obnova obiteljskih kuća 2020. godine.....	30
7. RASPRAVA.....	33
8. ZAKLJUČAK	35
LITERATURA:.....	37
POPIS SLIKA I TABLICA.....	39

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet istraživanja ovog rada su instrumenti u politici zaštite okoliša u Republici Hrvatskoj, s naglaskom na grupu ekonomskih instrumenata koji su se pojavili 80-ih godina prošlog stoljeća, a danas imaju najvažniju ulogu u prikupljanju financijskih sredstava u svrhu zaštite okoliša. Unutar grupe ekonomskih instrumenata teorijski se razmatraju ekološki porezi, naknade i poticaji za onečišćenja u RH.

Cilj rada je utvrditi u kojoj se mjeri navedeni instrumenti primjenjuju u RH i koliko je uspješna ta primjenjivost na primjerima.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Prilikom izrade rada su primijenjeni alati deskriptivne statistike te studija slučaja.

Obradene su primarne i sekundarne publikacije, stručna literatura poput knjiga, radovi iz znanstvenih i stručnih časopisa o problematici upravljanja zaštitom okoliša i teorijskim saznanjima o ekonomskim instrumentima, informacije sa stranica Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost te ostali relevantni podaci na Internetu.

1.3. Sadržaj i struktura rada

U Uvodu su navedeni predmet i ciljevi istraživanja, izvori podataka i metode kojim su se prikupljali podaci potrebni za izradu rada. Isto tako navedena je struktura rada sa sadržajem koji se nalazi u pojedinom poglavlju.

U drugom poglavlju se daje teorijski uvid u politiku zaštite okoliša, njen nastanak i razvoj te načela na kojima se ona temelji i ciljevi koji se žele postići korištenjem politike zaštite okoliša. Navedeni su instrumenti politike zaštite okoliša kojima se nastoje postići utvrđeni ciljevi s naglaskom na ekonomske instrumente i detaljnije opise tih instrumenata.

Treće poglavlje obuhvaća analizu vrsta i učinkovitosti ekoloških poreza koji se primjenjuju u RH.

U četvrtom poglavlju se analiziraju naknade koje se primjenjuju u svrhu zaštite okoliša u RH te isto tako i poticaji koji nastoje promijeniti ljudsko ponašanje u odnošenju s okolišom.

U petom poglavlju se opisuje rad, svrha i ciljevi Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, način na koji Fond prikuplja sredstva i kome namjenjuje prikupljena sredstva u svrhu zaštite okoliša. Istražena su sufinanciranja od strane Fonda i EU sufinanciranja te koji su investicijski prioriteti koje Republika Hrvatska mora ispuniti u sklopu operativnih programa Europske unije.

Šesto poglavlje obrađuje studiju slučaja. Za studiju slučaja je uzet primjer poticaja, točnije subvencije za energetske obnovu obiteljskih kuća i uspješnost korištenja tog instrumenta u Republici Hrvatskoj.

U sedmom poglavlju Rasprave, se navode prednosti i nedostaci subvencija za energetske obnovu obiteljskih kuća.

Posljednje osmo poglavlje donosi Zaključak, u kojem se rezimira cjelokupni rad i utvrđuje uspješnost postavljenih ciljeva.

2. EKONOMSKI INSTRUMENTI POLITIKE ZAŠTITE OKOLIŠA

Politika zaštite okoliša odnosi se na zakone, propise i druge mehanizme koji se bave pitanjima zaštite okoliša, a prvenstveno se bavi načinom na koji je najbolje upravljati odnosom između ljudi i okoliša, na obostranu korist. Točnije, ona se provodi kako bi se nadzirale aktivnosti koje imaju negativan i štetan utjecaj na okoliš te isto tako kako bi se osiguralo da promjene u okolišu ne izazivaju štetne učinke na čovječanstvo. Tradicionalno, politika zaštite okoliša je definirana u smislu problema koje treba rješavati poput: nadzora onečišćenja zraka i vode, ograničavanja gubitka prirodnih staništa, gospodarenja krutim otpadom, održavanja biološke raznolikosti i upravljanjem ekosustavima. Politike koje se bave pitanjem energije ili reguliranja otrovnih tvari, uključujući pesticide i mnoge druge vrste industrijskog otpada, također su dio ekološke politike.

Politike vezane za zaštitu okoliša su potrebne kao zakon i regulativa, jer razvojem globalizacije i industrijalizacijom, mnoge organizacije i tvrtke svoje odluke donose ne uzimajući u obzir vrijednosti i obvezu odgovornog ponašanja prema okolišu. Dva su glavna razloga za takve propuste (Van Bueren, 2019).

Prvo, utjecaji na okoliš su gospodarske eksternalije. Zagađivači obično ne snose posljedice svojih postupaka, jer se negativni učinci i posljedice najčešće javljaju u budućnosti ili na drugim mjestima proizvodnje (primjerice, globalno poznata robna kuća „Zara“, kojoj je sjedište u Španjolskoj, svoju proizvodnju ima u Tunisu gdje radnici pri bojanju jeans hlača kemikalije i boje bacaju u rijeku te su izazivaju ekološko onečišćenje rijeke.)

Drugi razlog propusta je podcijenjenost prirodnih resursa, jer se često pretpostavlja da oni imaju beskonačnu dostupnost. Navedena dva faktora zajedno rezultiraju onim što je Garrett Hardin 1968. godine nazvao „tragedijom zajedničkog doba.“ (Hardin, 1968.) u svojoj teoriji objašnjava kako pojedinci donose najbolje odluke samointeresno, odnosno za svoju osobnu korist smatrajući da je racionalno koristiti zbir prirodnih resursa koje se smatraju zajedničkim dobrom, ne uzimajući u obzir ograničenja kakva ta resursi imaju i bez obzira na negativan utjecaj na druge. To znači da kada se suočimo s upotrebom ili potencijalnom prekomjernom upotrebom općeg ili javnog dobra jest da će pojedinci djelovati tako da u kratkom roku ubiru koristi zanemarujući što bi to moglo značiti za opće dobro. „Tragedija zajedničkog doba“ zapravo ukazuje na to da ako nema propisa, zakona ili transparentnosti izbora i radnji povezanih s javnim dobrom, nema poticaja za pojedince i organizacije da se suzdrže od korištenja prirodnih resursa. Zapravo, pojedinci mogu čak imati i mentalitet „iskoristi ili izgubi“, što bi značilo da ako su svjesni iscrpljenja nekog prirodnog resursa, ali djeluju pod moto bolje je uzeti i iskoristiti svoj dio dok se još može“. Upravo takvo pohlepno i samointeresno ponašanje je dovelo do ekološke krize te mnogih ekoloških problema s kojima se planet i čovječanstvo sada susreću (Van Bueren, 2019).

2.1. Nastanak i razvoj politike okoliša

Javne politike usmjerene na zaštitu okoliša potječu još iz antičkih vremena. Najraniji kanalizacijski kanali su izgrađeni još za vrijeme antičkog Rima. Druge civilizacije provodile su u svoje vrijeme zakone o okolišu kao primjerice polisi (gradovi-države) antičke Grčke koji su provodili zakone vezane za sječu drveća ili feudalna europska društva koja su uspostavila

lovne rezervate, kako bi ograničili sječu divljači i drva na kraljevske članove, sprječavajući prekomjerno iskorištavanje. Kada su se učinci industrijalizacije i urbanizacije povećali tijekom kasnog 19. i početkom 20. stoljeća i ugrozili ljudsko zdravlje, vlade su razvile dodatna pravila i propise za urbanu higijenu, kanalizaciju, sanitarne uvjete te stanovanje kao i prve zakone posvećene zaštiti prirodnih krajolika i okoliša (Van Bueren, 2019).

Također su uvedeni i detaljni propisi u mnogim industrijskim zemljama. U tim propisima su vlade zabranjivale upotrebu opasnih tvari ili propisale maksimalne razine emisije određenih tvari kako bi se osigurala minimalna razina kontrole kvalitete okoliša. Od 1980-ih pojam održivog razvoja ¹, točnije poticanje gospodarskog rasta uz očuvanje kvalitete okoliša za buduće generacije je postao vodeći koncept u kreiranju politike zaštite okoliša (Van Bueren, 2019).

Ljudi su postali svjesni štetnih učinaka emisija i upotrebe kemikalija te pesticida u poljoprivredi tijekom 1950-ih i 1960-ih. Pojava bolesti u malom ribarskom mjestu Minamata, u Japanu, koja je nastala zbog otpadnih voda koje sadrže živu kao posljedice poslovanja kemijske tvrtke te djelo Rachel Carson „The silent spring“ (1962). u kojem upozorava kako ugrožavanje prirode prijeti prirodnim procesima na Zemlji doveli su do veće svijesti javnosti o onečišćenju okoliša (Van Bueren, 2019).

2.2. Ciljevi i načela politike zaštite okoliša

Pri izradi politike zaštite okoliša prvenstveno se određuju ciljevi zaštite okoliša, koji mogu biti dugoročni i kratkoročni. Na temelju dugoročnih ciljeva se utječe na cjelokupni gospodarski i društveni razvoj, dok se na temelju kratkoročnih ciljeva nastoji utjecati na najugroženije vrste ekosustava (Črnjar i Črnjar, 2009).

„Suvremena politika zaštite okoliša nastoji postići sljedeće ciljeve“:

- „Održivi razvoj gospodarskog i društvenog sustava“
- „Zaštitu pojedinih ekosustava i trajno očuvanje biološke raznolikosti“

¹ *Održivi razvoj* je prema definiciji Europske komisije, proces ili program restrukturiranja ekonomskih, društvenih i tehničkih odnosa kako bi se zaštitila prirodna i čovjekova okolina za korištenje sadašnjih i budućih naraštaja.

- „Zaštitu i racionalno korištenje prirodnih izvora kao što su voda, zrak ili tlo te održavanje njihove ekološke stabilnosti“
- „Zaštitu od štetnih utjecaja na kulturne i estetske vrijednosti krajobraza“
- „Razvoj ekološke svijesti“ (Črnjar i Črnjar, 2009:125)

Nastojanjem da se ostvare osnovni ciljevi politike zaštite okoliša, nužno je poznavanje načela politike zaštite okoliša, od kojih Črnjar i Črnjar (2009:125) ističu 7 najvažnijih načela:

1. „Načelo preventivnosti“ (koje nalaže primjenu preventivnih mjera zaštite okoliša kako bi se spriječile ekološke katastrofe prije izvođenja određene djelatnosti ili zahvata.)
2. „Načelo predostrožnosti“ (pod kojim se smatra poduzimanje različitih mjera predostrožnosti, odnosno mjera za sprječavanje ili nadzor mogućih štetnih posljedica određenih djelatnosti već onda kada se smatraju da su posljedice moguće, odnosno nisu korištene preventivne mjere.)
3. „Načelo uzročnosti“ (podrazumijeva da svatko tko onečišćuje ili ugrožava okoliš nanoseći trajne negativne posljedice mora tu štetu i platiti.)
4. „Načelo integralnosti“ (podrazumijeva da se razvoj i zaštita promatraju integralno, stručno i da se primjenjuju znanstvena istraživanja.)
5. „Načelo kooperacije“ (smatra da zaštita okoliša nije samo problem i zadaća vladajućih organa i države, već da u proces treba uključiti sve subjekte potencijalne onečišćivače te znanstvene institucije i javnost kako bi se što bolje provela politika zaštite okoliša.)
6. „Načelo realnosti“ (zahtijeva da rješenja koja nudi politika zaštite okoliša moraju biti financijski realna i provediva.)
7. „Načelo opće naknade“ (zahtijeva da se dio troškova zaštite okoliša osigurava i proračunom poreznog sustava.)

Jasno je kako Črnjar i Črnjar (2009) definiranjem gore navedenih ciljeva i načela politiku zaštite okoliša razmatraju kao potpunu promjenu paradigme dosadašnjeg načina života, odnosno dovođenja promišljanja odgovornosti na vlastitu razinu, što je u svakom slučaju neophodno. Ovim pristupom koji uključuje kooperaciju, realnost, ali i umrežavanje kroz integrativno načelo otvara mogućnost inovativnog promišljanja i razvoja koje bi omogućilo u istoj mjeri razvoj gospodarstva i očuvanje okoliša.

2.3. Ekonomski instrumenti politike zaštite okoliša

Kako bi se prethodno navedeni ciljevi ostvarili koriste se različite vrste instrumenata i mjera politike zaštite okoliša. Kada se donosioci odluka suoče s određenim problemom u okolišu, primarna aktivnost koju moraju poduzeti je izbor instrumenata. Izbor koji će koristiti u ostvarenju ciljeva mora biti u skladu s ekonomskim, političkim, ekološkim i društvenim kriterijima neke države (Kordej - De Villa i Papafava, 2003). Razlikuju se tri vrste ekoloških, interventnih mjera i instrumenata, a to su sljedeći:

- „Regulacijski (naredbodavni, nadzorni) instrumenti“
- „Dobrovoljni sporazumi i ugovori (samoregulacijski instrumenti)“
- „Ekonomski (tržišni) instrumenti“ (Črnjar i Črnjar, 2009:127)

Regulacijski instrumenti ili sredstva su „pravne regulative kojima je cilj izravno utjecati na zaštitu okoliša tako da se sankcionira nepridržavanje propisa i zakona“ (Črnjar i Črnjar, 2009:127). Kako bi se pravno regulirala zaštita okoliša država donosi različite zakone kao što su: *Opći ekološki zakon* i *Individualni zakon*.²

Dobrovoljni sporazumi i ugovori predstavljaju fleksibilniji način za ostvarivanje ekoloških ciljeva koji su kreirani od strane industrije i javnih vlasti kako bi se izbjegli problemi koji mogu nastati primjenom regulacijskih i ekonomskih instrumenata. „Cilj dobrovoljnih sporazuma je poticati pojedina poduzeća, grupe kompanija ili industrijskog sektora na poboljšanje njihove resursne učinkovitosti te na ekološko ponašanje i okolišne performanse kojima se ide dalje od pukog udovoljavanja postojećem ekološkom zakonodavstvu i propisima“ navode Črnjar i Črnjar (2009:145). Dobrovoljni sporazumi i ugovori pružaju veću fleksibilnost nego različiti propisi i daju mogućnost postavljanja ambicioznijih ciljeva, poboljšavaju dijalog i povjerenje između ugovornih strana, no teško se može osigurati globalna primjena ove vrste instrumenata u politici zaštite okoliša i teško se mogu primjenjivati u područjima u kojima poduzeća nemaju poslovnog interesa (Črnjar i Črnjar, 2009).

Ekonomski (tržišni) instrumenti su tema ovog rada te će biti detaljnije istraženi. Iako su 80-ih godina kao najčešći instrumenti bili korišteni oni regulacijske prirode, danas većina ekonomista

² *Opći ekološki zakon* određuje osnovne okvire zaštite okoliša, organizaciju državnih i lokalnih tijela za zaštitu okoliša te instrumente politike zaštite okoliša. (primjerice, Zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti prirode ..) *Individualni zakon* regulira konkretni izvor prirode. (Plitvička jezera) (Črnjar, M. i Črnjar, K. (2009) Menadžment održivog razvoja. Rijeka:Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci)

daje prednost korištenju ekonomskih instrumenata u politici zaštite okoliša. Ekonomski instrumenti su se počeli primjenjivati iz više razloga od kojih su najvažniji ti što su osiguravali „veći poticajni efekt, bolju kontrolu onečišćenja, povećanje prihoda i internalizaciju ekoloških troškova“ (Črnjar i Črnjar, 2009:132).

Ekonomski instrumenti se dijele na sljedeće vrste:

- „Ekološki porezi i naknade“
- „Ekološki polog (depozit, kaucija)“
- „Utržive dozvole (trgovanje emisijama)“
- „Subvencije (poticaj za zaštitu okoliša)“
- „Ekološko osiguranje“ (Črnjar i Črnjar, 2009:132).

Svrha *ekoloških poreza i naknada* je ta da pojedinac (tvrtka ili individua) mora platiti cijenu onečišćenja okoliša. Tvrtke su prisiljene uračunati efekte vlastitog negativnog djelovanja na okoliš u cijenu proizvoda ili usluge koji nude. Prihodi od ekološkog poreza su za razliku od klasičnog, namijenjeni troškovima zaštite okoliša i subvencijama u svrhu poboljšanja kvalitete okoliša.

Ekološki polog predstavlja kombinaciju naknada i subvencioniranja. To je „sustav prethodnog polaganja pologa u visini dodatne naknade na cijenu proizvoda potencijalnog onečišćivača.“ (Cellerino, 1993 navedeno u Črnjar i Črnjar, 2009:133). Ako je onečišćenje izbjegnuto polog se vraća potrošaču ili proizvođaču. Učinkovitost ekološkog pologa se pozitivno ocjenjuje pod uvjetom pravilnog gospodarenja otpadom.

Utržive dozvole su „tržišni instrument politike zaštite okoliša i služe za kontrolu onečišćenja okoliša i za očuvanje prirodnih resursa“ (Kordej De-Villa i Papafava, 2003:37). One predstavljaju „tržišne ekološke dozvole emisija“ i njima se može trgovati. „Osnovna zamisao koja postoji u pristupu izdavanja dozvola za određenu razinu onečišćenja kojima se može trgovati jest utvrđivanje prihvatljive razine onečišćenja“ (Črnjar i Črnjar, 2009:134). Razlikuju se dvije osnovne vrste utrživih dozvola: „krediti koji se temelje na postojećim emisijama koje onečišćivač može zaraditi samo ako su njegove emisije ispod utvrđene razine i dozvole na onečišćenje koje se temelje na budućim emisijama u kojem svaka dozvola određuje onečišćivaču da pravo da proizvede određenu količinu onečišćenja“ (Kordej De- Villa i Papafava, 2003:38).

Subvencije ili poticaji za zaštitu okoliša su jedna vrsta instrumenta s alternativnim pristupom pri rješavanju problema smanjenja štetnih utjecaja na okoliš. One djeluju na različite načine, mogu se javljati kao poticaj na onečišćivače kako bi promijenili svoje ponašanje i djelovali manje štetno na okoliš ili se mogu javiti u obliku novčane pomoći onečišćivačima kako bi lakše prihvatili nametnute ekološke standarde (Črnjar i Črnjar, 2009). Osnovni oblici subvencija su: dotacija, „meki zajmovi“ i porezne olakšice.

Ekološko osiguranje se javilo kao ekonomski instrument politike zaštite okoliša najkasnije, a primjenjuje se tako da se „rizik plaćanja ekoloških šteta prenosi na osiguravatelja, a visina iznosa premije ovisit će o mogućem riziku (zbog toga neke države propisuju obveze osiguranja kako bi nadoknadile ekološke štete tj. osigurale da se ekološka šteta plati)“ (Črnjar i Črnjar, 2009:136). Ekonomski stručnjaci koji se bave zaštitom okoliša naglašavaju važnost korištenja ekološkog osiguranja za sve potencijalne i stvarne onečišćivače jer se ono smatra kao jamčevina naknade mogućim žrtvama eventualnih ekoloških katastrofa (primjerice eksplozija naftnog tankera na moru, može dovesti do ljudskih žrtava i ekološke katastrofe izazvane izljevom nafte u more, uništavajući morski životinjski i biljni svijet) i nudi bolje upravljanje rizikom od ekoloških onečišćenja.

Ekonomski instrumenti su najkorištenija vrsta instrumenata, prvenstveno jer se nalaze u samom središtu ideje održivog razvoja te doprinose ostvarivanju općih ciljeva politike zaštite okoliša. Imaju mogućnost pozitivnog djelovanja na inovacije i konkurentnost, jer pojedinci nastoje izumiti proizvode koji su ekološki prihvatljivi i ne zagađuju okoliš, a pogotovo u sadašnje vrijeme kada je svijest o onečišćenju okoliša u fokusu. Internaliziraju troškove okoliša te su često troškovno učinkovitiji od drugih instrumenata ponajprije regulacijskih instrumenata. Izdašniji su, kroz različite oblike (ekološke poreze, naknade) imaju mogućnost prikupljanja prihoda koji osim što imaju mogućnost generiranja državne blagajne pružaju i namjensku svrhu. Prikupljenim prihodima se mogu financirati javna dobra i usluge vezane uz zaštitu okoliša . Uz brojne koristi, primjena ekonomskih instrumenata donosi sa sobom i neke nedostatke od kojih Črnjar i Črnjar (2009:138) kao najvažniji navode „nedovoljnu mogućnost praćenja njihove primjene, jer se ovom vrstom instrumenta ne određuje tehnologija nadzora onečišćenja pa se zakonodavac često oslanja na praćenje emisija koje su često neodgovarajuće.“

3. EKOLOŠKI POREZI U RH

U nereguliranom društvu tvrtke bi mogle proizvoditi proizvode i graditi tvornice ne uzimajući u obzir njihov utjecaj na zdravlje ljudi i okoliša. Ovaj pristup u ekonomiji je poznat kao *eksternalija*³. Kako bi se umanjile negativni utjecaji i posljedice te preventivno spriječila potencijalna zagađenja okoliša države su uvele ekološke poreze. Oni se javljaju kao regulator zaštite okoliša. Ekološki porezi su prema definiciji OECDa i Eurostata (2013) „oni porezi čija se porezna osnovica sastoji od fizičke jedinice nekog materijala koji ima negativan utjecaj na okoliš.“ Ekološki porezi su znani i kao „zeleni porezi“, a naziv su dobili propagiranjem pripadnika političkih stranaka ili pokreta, u čijim programima zaštita okoliša zauzima centralno mjesto. „Kao instrumenti politike zaštite okoliša imaju tri uloge: ulogu internalizacije eksternih troškova, odgojnu ulogu i ulogu financiranja.,, (Šinković, 2013:953). Svrha ekoloških poreza je natjerati onečišćivače da izravno plaćaju korištenje prirodnih dobara i zagađenje okoliša prema načelu „onečišćivač plaća“ na način da cijena odražava troškove napravljenih eksternalija. Izravno korištenje ekoloških poreza osim što je transparentno, ekološki i ekonomski učinkovito u velikoj mjeri i puni državnu blagajnu. Porezi daju zagađivačima poticaj za smanjenje onečišćenja sve do točke u kojoj bi daljnje smanjivanje bilo skuplje od samog poreza. S druge strane neizravni porezi, poput poreza na nepovezane proizvode ili alternativne politike, kao što su propisani tehnološki standardi ne mogu smanjiti zagađenje na najekonomičniji način. Primjerice, povećanje poreza na benzin radi smanjenja štete automobilske emisije na okoliš ne potiče vozače da održavaju opremu za kontrolu zagađenja, već da voze što dulje bez održavanja i kontrole kako bi smanjili svojstvene troškove. (Nadžaković, 2014). Isto tako ova vrsta poreza se uspješno koristi za rješavanje širokog spektra pitanja kao što su: odlaganje otpada, onečišćenje zraka i voda te emisija ispušnih plinova. Bez obzira na područje djelovanja ili vrstu, dizajn ekoloških poreza i njihova implementacija u gospodarstvo države jedna su od presudnih odrednica cjelokupnog uspjeha politike zaštite okoliša. Slabo dizajnirani porezi mogu imati smanjeni utjecaj na okoliš i donijeti veće ekonomske troškove. „U Europskoj Uniji postoje tri osnovne kategorije ekoloških poreza, a to su“:

³ *Eksternalije* su vanjski, na tržištu nevalorizirani učinci ekonomskih aktivnosti jednog proizvođača, potrošača i javne vlasti koji utječu na opće uvjete drugih proizvođača, potrošača i ljudi.

1. „Porezi na energente“
2. „Porezi na Transporte“
3. „Porezi na onečišćenje i prirodne izvore“ (Grdinić et al, 2016:87)

Tablica 1. Ekološki porezi koji se primjenjuju u zemljama Europske unije

Porezi na ENERGENTE	Porezi na TRANSPORTE	Porezi na ONEČIŠĆENJE I PRIRODNE IZVORE
Mineralna ulja i motorna goriva	Registracija i korištenje motornih vozila	Na pesticide i umjetna gnojiva (zaštita vode)
Benzin, olovo i bezolovni	Uvoz i prodaja motornih vozila	Na pakiranje metala, plastike, stakla i keramike
Dizel	Za korištenje cesta i autocesta	Na otpad (deponije)
Loživo ulje	Na osiguranje luksuznih jahti	Na zagađenje zraka (Co ₂ , So ₂ , NO _x)
Petrolej	Na buku	Na baterije, gume, raspoložive kontejnere
Kerozin	Na putnike u zračnom prometu	Na otpadne vode (kućanske i industrijske)
Prirodni plin		Na onečišćivače ozona
Potrošnja struje		Na nuklearnu energiju

Izvor: Šimurina, N. (2017:11) *Ekološki i energetske porezi u EU*

Poreze na energente plaćaju proizvođači i potrošači energije. Kod poreza na transport država primjerice zabranjuje promet ili nameće veće poreze za starije automobile s većim motorima koji imaju viši stupanj emisije štetnih plinova od novijih automobila, sve kako bi umanjili posljedice zagađivanja okoliša. Isto tako, npr. tvrtke koje se bave sječom šuma, proizvodnjom drvne industrije ili papira moraju plaćati poreze na onečišćenje i prirodne izvore iz razloga što se sječom izmjenjuje prirodni okoliš. Stoga neke države obvežu vlasnike zemljišta i poduzeća da očiste svoje terene i posade nova drveća. „U Europi više od tri četvrtine (77%) ekoloških poreza čine porezi na energiju, 20% dolazi od oporezivanja prijevoza, a ostatak je od poreza vezanih za zagađenje i iskorištavanje prirodnih resursa.“ (Dozan, 2019).

U RH se ekološki porezi prikupljaju i raspoređuju pomoću Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost (FZOEU). Porezi na energente, uključujući i poreze na električnu energiju, čine najveći udio u trošarinskom sustavu RH. Oni su skupina koja uključuje poreze koji se koriste za energetske proizvode u svrhu transporta i stacioniranje. Najvažniji energetske proizvodi su benzin i dizel. Energetski proizvodi za stacionirane uporabu uključuju loživa ulja, prirodni plin, ugljen i električnu energiju. Porezi na CO₂ uključeni su u poreze na energente, a ne u poreze na zagađivanje. Za to postoji nekoliko razloga, prije svega često nije moguće identificirati poreze na CO₂ odvojeno u statistici poreza zato što su integrirani s porezima na energente npr. preko diferencijacije poreznih stopa za mineralna ulja. Primjer oporezivanja na temelju CO₂ je sustav oporezivanja motornih vozila na temelju CO₂ koji je Republika Hrvatska uvela kada je ušla u EU smatrajući da bi ekološki kriterij oporezivanja automobila na temelju emisije trebao potaknuti kupnju ekološki prihvatljivih vozila te smanjiti cijene motornih vozila s niskom razinom ugljikovog dioksida. Ako se mogu identificirati, porezi na CO₂ bi trebali biti prijavljeni kao posebna kategorija uz porez na energente. „Pravnu osnovu za poreze na energente u RH čine: Zakon o trošarinama (NN 106/2018), Pravilnik o trošarinama (NN 01/2019), Pravilnik o uvjetima i načinu oslobođenja od plaćanja trošarine na energente koji se koriste kao pogonsko gorivo za plovidbu (NN 88/2018), Uredba o visini trošarine za UNP-ukapljeni naftni plin (NN 04/10), Pravilnik o podnošenju trošarinskih obrazaca i obrazaca posebnih poreza uporabom sustava elektroničke razmjene podataka (NN 7/2017). Svi navedeni zakoni i propisi su u skladu s pravnom stečevinom Europske Unije“ (Šinković, 2013:688).

Transport različitim vrstama prijevoznih sredstava predstavlja glavni izvor onečišćenja zraka, posebno u urbanim područjima. Cestovni promet ima najveći utjecaj na zagađenje zraka u gradovima. Ova vrsta poreza kao podskup ekoloških poreza uključuje uglavnom poreze koji se odnose na vlasništvo motornih vozila. „Porezi na druga transportna sredstva kao što su avioni, a vezani su uz transportne usluge su također uključeni u ovu vrstu poreza. Ovi porezi mogu biti jednokratni kada se odnose na uvoz i prodaju opreme, ili stalni, primjerice godišnje cestarine“ (Nadžaković, 2012:41). Sustav oporezivanja posebnim porezom na motorna vozila se razlikuje obično u tome je li riječ o novom ili rabljenom vozilu te uvezenom ili unesenom vozilu⁴. Jasnije je kako će na starije automobile koji više zagađuju okoliš biti plaćen i veći porez. „Isto tako u RH se plaćaju i porezi koji se po svojim obilježjima klasificiraju kao porezi na transport, a to su“:

⁴ *Uvezeno vozilo* je vozilo koje je dopremljeno u Republiku Hrvatsku iz zemalja izvan EU, *uneseno vozilo* je vozilo koje je dopremljeno u Republiku Hrvatsku iz zemalja EU.

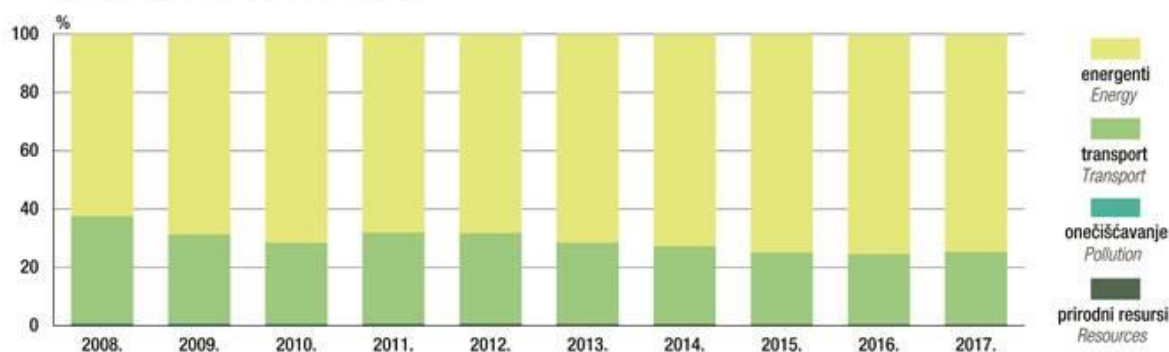
- „Porez na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove“
- „Posebna ekološka naknada za motorna vozila“
- „Županijski porez na cestovna motorna vozila“
- „Županijski porez na plovila“ (Grdinić et al, 2016:95).

Prihodi od poreza na osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove generiraju kasu državnog proračuna RH. Posebna ekološka naknada za motorna vozila podrazumijeva naknadu koju plaćaju pravne i fizičke osobe vlasnici ili ovlaštenici prava na vozilima na motorni pogon. Posebna naknada se obračunava i plaća pri registraciji vozila, odnosno pri ovjeri tehničke ispravnosti vozila na temelju rješenja Fonda. Ona predstavlja drugi najveći izvor prihoda Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Županijski porezi se ne koriste u svrhu zaštite okoliša, više u svrhu generiranja prihoda za županijske i državne proračune (Grdinić et al, 2016).

Kategorija poreza na onečišćenje uključuje poreze na izmjerenu ili procijenjenu emisiju štetnih tvari u zrak ili vodu, kao i na upravljanje krutim otpadom. Porez na iskorištavanje prirodnih resursa se odnosi na potrošnju vode, šumarstva i rudarstva. Iako mnogi imaju oprečna mišljenja o tome da li je iskorištavanje prirodnih resursa ekološki štetno, neosporna je činjenica da se narušava okoliš koji može dovesti do dodatnih problema (Nadžaković, 2014). Primjerice, potrošnjom i zagađivanjem vode na neregulirani način se uništava biljni i životinjski svijet, moguće su erozije tla, ali isto tako isto tako može doći i do oštećenja ljudskog zdravlja. (čisti primjer toga je ranije spomenuta katastrofa u Minamatu, Japanu koja je dovela do zagađenja rijeke, uništenja biljnog i životinjskog svijeta te pojave bolesti kod ljudi.) Priroda i čovjek su u simbiozi, ovise jedno o drugom i svako uništavanje pojedinačno ima lančani efekt. U RH postoji niz naknada koje se plaćaju za onečišćenje i iskorištavanje prirodnih resursa, o kojima će se više govoriti u sljedećem poglavlju.

Slika 1. Prihodi od ekonomskih instrumenta u zaštiti okoliša u RH od 2008.-2017.

G-1. POREZNI PRIHODI PREMA KATEGORIJAMA, 2008. – 2017.
TAX REVENUES, BY CATEGORIES, 2008 – 2017



Izvor: Državni zavod za statistiku RH, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/06-01-07_01_2019.htm (2020.)

Koliko se uspješno koriste naplate ekoloških poreza i cirkulacija novaca koje RH dobiva od Europske Unije je upitno. Prema podacima Eurostata, Hrvatska je 2017. godine bila sedma po udjelu energetske poreza u ukupnim porezima i peta u EU po 2,59% energetske poreza u BDP-u, dok drži šesto mjesto s porezima na transport (0,82% udjela u BDP-u te 2,2% svih ukupnih nameta je dobiveno od različitih poreza na transport). Državni zavod za statistiku je objavio isto tako da je Hrvatska 2017. godine u državnu blagajnu inkasirala čak 17,4 milijardi kuna ekoloških poreza i naknada, od čega sve vrste ekoloških poreza su iznosile 12,9 milijardi kuna, a ostalih 4,5 milijardi kuna je dobiveno od različitih vrsta naknada za okoliš. Najveći dio od ekoloških poreza je plaćen za energetske poreze, čak 9,6 milijardi kuna, 3,2 milijarde kuna su plaćene za poreze na transport, 2,36 milijardi kuna za naknade na onečišćenje te 2,1 milijardu kuna je naplaćeno za iscrpljivanje prirodnih resursa (na vađenje ili korištenje vode, šuma, divlje flore i faune). Hrvatska je 2017. godine (to su najrecentniji podaci) zauzimala 3. mjesto u EU prema visini prikupljenih svih ekoloških poreza, ispred nje su Letonija, Grčka i Slovenija (Slovenija i Grčka dijele drugo mjesto). Prema navedenim podacima, logično bi bilo zaključiti da bi Hrvatska trebala među najzelenijim zemljama Europe što je daleko od istine. Doista, imamo mnogo zelenih površina, ali to su više prirodne površine koje realno samo čekaju da ih netko devastira s izgradnjom kuća i apartmana ili različitih vrsta stambenih kompleksa. Najveći problem u Hrvatskoj je gospodarenje krutim otpadom ili bilo kojom vrstom otpada i smetlišta. Nema izdvojenih smetlišta, a ako ih ima (primjerice Karepovac u Splitu) nisu uvjetna, na nepovoljnoj su lokaciji na periferiji grada, nisu uređeni, a u slučaju nesreće ili nepogode ista se ne može se u potpunosti suzbiti s ciljem zaštite ljudi i imovine

(primjer požara na Karepovcu). Kanalizacijski sustav nije kvalitetno riješen, a Split drugi najveći grad u Hrvatskoj nema pročišćivač vode što za posljedicu ima neprihvatljivu epidemiološku situaciju po pitanju konzumacije vode pri pojavi kišnih perioda.. Nekontrolirano ispuštanje kanalizacije u more, posebice kod nautičkog turizma ili u malim mjestima gdje nije riješen kanalizacijski sustav još je jedna problematika o kojoj bi se trebalo sustavno raspravljati. Zaključak je kako bi se poreznom politikom koja se sustavno i strateški bavi ključnim problemima zaštite okoliša te namjenski troši sredstva poreznih obveznika mogao napraviti veliki iskorak u stvaranju Republike Hrvatske što „zelenijom“, a ujedno bi se uspostavili i procesi zaštite okoliša koji za sada na razini lokalnih/regionalnih jedinica u pravilu ne postoje na razini koji zahtijevaju politike EU (Državni zavod za statistiku, 2019).

4. NAKNADE I POTICAJI ZA ZAŠTITU OKOLIŠA U RH

Ekonomski instrument za zaštitu okoliša, u ovom slučaju naknade i poticaji, temelji se na analizi potrošnje, kontrolom namjenskog trošenja sredstava, ali i praćenjem same učinkovitosti mjere kako s ekonomskog, tako i okolišnog aspekta djelovanja.

Kao i svaka mjera tako i ova mora biti podložna evaluaciji i samoregulaciji učinka.

4.1. Naknade za zaštitu okoliša u RH

U Republici Hrvatskoj u primjeni ekološko-ekonomskih instrumenata uz ekološke poreze, prednjače naknade koje su vezane za korištenje prirodnih resursa i onečišćenje okoliša. U vodnom gospodarstvu, šumarstvu, poljoprivredi, rudarstvu i komunalnom gospodarstvu na osnovu zakona koji uređuju ta područja i na temelju kojih su doneseni je određen niz korisničkih naknada i naknada za onečišćenje kao što su naknade za vodu, naknade za onečišćenje zraka i naknade u gospodarenju otpadom (Šverko et al, 2006), a koje će u nastavku biti izložene.

4.1.1. Naknade za onečišćenje zraka

„*Naknade za onečišćenje zraka*“ se naplaćuju „u skladu s odredbama Zakona o zaštiti zraka (NN 130/11 i 47/14) temelju kojih se provodi i kontrolira postupno smanjivanje i ukidanje potrošnje tvari koje oštećuju ozonski sloj u Hrvatskoj i to nadzorom potrošnje tih tvari, zabranom korištenja proizvoda koji sadrže te tvari ili o njima ovise, smanjivanjem propuštanja iz proizvoda, prikupljanjem i uništavanjem tih tvari te drugim mjerama koje na troškovno učinkovit način pridonose zaštiti ozonskog sloja. Fluorirani staklenički plinovi se koriste kao zamjena za tvari koje oštećuju ozonski sloj, a zbog njihovog potencijalnog globalnog zatopljenja se provode mjere kako bi se smanjile emisije tih plinova i na taj način ublažile klimatske promjene“, navodi FZOEU na svojim službenim stranicama. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike je donijelo „Program kontrole onečišćenja zraka za razdoblje od 2020. do 2029. godine“ (NN 90/2019). Program je izrađen u skladu s Uredbom o nacionalnim obvezama smanjenja emisije onečišćujućih tvari u zraku u RH (NN 76/2018 čl.19) i Smjernicama za izradu i provedbu nacionalnih programa kontrole onečišćenja zraka država članica koje je dala Europska komisija. Svrha programa je ispunjavanje obveza smanjenja emisija onečišćujućih tvari u zraku i to: sumpornog dioksida, dušičnih oksida, nemetanskih hlapivih organskih spojeva, amonijaka i sitnih lebdećih čestica u razdoblju od 2020. do 2029. godine, ali i poslije. Takvim bi se ograničavanjem emisija određenih spojeva u zraku ostvario napredak u postizanju razine kvalitete zraka koje ne dovode do značajnih negativnih učinaka i rizika za ljudsko zdravlje i okoliš.

„*Naknade za uništavanje kontroliranih tvari i/ili fluoriranih stakleničkih plinova*“ „plaća poduzetnik koji uvozi/unosi kontrolirane i/ili fluorirane stakleničke plinove u svrhu stavljanja na tržište Republike Hrvatske ili za svoje potrebe te je dužan uplatiti naknadu za pokriće troškova prikupljanja, obnavljanja, uporabe ili uništavanja tih tvari“ (FZOEU, 2020).

4.1.2. Naknade za vodu

Brigu o čistoći i dostupnosti voda te brigu o zaštiti svih građana od poplave vode Hrvatske vode, koje i upravljaju naknada vezanima uz korištenje voda (Grdinić et al, 2016).

„*Vodni doprinos*“ je jedan od izvora sredstava za financiranje vodnog gospodarstva i definiran je Zakonom o financiranju vodnog gospodarstva. Plaća se na izgradnju građevine, a

obračunavaju ga i naplaćuju Hrvatske vode. Obveznik plaćanja vodnog doprinosa je investitor građevine za koju se donosi ili je donesen akt za izgradnju, točnije podnositelj zahtjeva u postupku ozakonjenja građevine na čije je ime izdan izvršni akt kojim se potvrđuje izvedeno stanje nezakonito izgrađene građevine. Prihodi od naplate vodnog doprinosa idu u državni proračun, ali i u jedinice lokalne i područne samouprave. (njima pripada 8% naplaćenog vodnog doprinosa na njihovom području). Prihodima se financiraju provedbe preventivne, redovite i izvanredne obrane od poplava, gradnja regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina, uklanjanje riječnog nanosa u pomorskom dobru, gradnja građevina za navodnjavanje u vlasništvu jedinica područne (regionalne) samouprave i ostalih stavki vezanih uz prevenciju poplava i odvodnju (Hrvatske vode, 2020).

„*Naknade za uređenje voda*“ su novčana davanja koja plaćaju vlasnici ili korisnici zemljišta (osim poljoprivrednog) i drugih nekretnina (poslovnih i stambenih prostora) na određenom slivnom području, a koriste se za financiranje upravljanja vodnim sustavom. Naknada za uređenje voda je obveza utemeljena Zakonom o financiranju vodnog gospodarstva (NN 153/09, izmjene 90/11, 56/13, 154/14, 119/15, 120/16, 127/17, 66/19), Uredbi o visini naknade za uređenje voda (NN 82/10, izmjene 108/13) te Pravilniku o obračunu i naplati naknade za uređenje voda (NN 83/10, izmjene 126/13), a obračunava se i plaća na području cijele Republike Hrvatske. Obveznici plaćanja naknada za korištenje voda su vlasnici ili korisnici zemljišta i drugih nekretnina na određenom slivnom području, naknadu također plaćaju i svi obveznici plaćanja komunalne naknade. Plaća se prema jedinici površine (m²). Sredstva prikupljena od naknade za uređenje voda su namijenjena za: financiranje upravljanja lokalnim vodama, zaštitu od štetnog djelovanja voda, financiranje održavanja melioracijskog sustava te redovno tehničko i gospodarsko održavanje vodotoka, regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina (Hrvatske vode, 2020).

„*Naknada za korištenje voda*“ se plaća za zahvaćanje i korištenje voda iz njihova prirodna ležišta i za njihovo korištenje u različite namjene, plaća se i za korištenje vodnih radnih snaga radi proizvodnje električne energije i za pogon različitih uređaja. Obveznici plaćanja naknade su svi pojedinci pravne ili fizičke naravi koji zahvaćaju i crpe vode iz njihovog prirodnog staništa koristeći je u poslovne ili privatne svrhe. Naknadu uvijek plaćaju osobe koje su direktni korisnici takvih snaga. Ovom vrstom naknade država osigurava sredstva ili dio sredstava vezanih uz čuvanje voda i njihovo prirodno obnavljanje. Dijelom prikupljenih sredstava se ulaže u građenje novih vodnih građevina za korištenje voda (Hrvatske vode, 2020).

„Naknada za zaštitu voda“ se plaća za onečišćenje voda i plaćaju je sve osobe koje ispuštaju otpadne vode, uključujući i kućanstva. Naknadu plaćaju i osobe koje stavljaju u promet ili za vlastite potrebe uvoze mineralna gnojiva i sredstva za zaštitu bilja. Iznos osnovne naknade utvrđuje Vlada Republike Hrvatske. Sredstvima ove naknade se financiraju poslovi zaštite vode kao i ulaganje u građenje novih vodnih građevina za zaštitu voda. S druge strane, prikupljena sredstva se ne smiju koristiti za financiranje uređenja i održavanje kanalizacijske mreže za prihvrat otpadnih voda u naseljima (Hrvatske vode, 2020).

4.1.3. Naknade u gospodarenju otpadom

Neorganizirano, nepropisno i nekontrolirano gospodarenje otpadom može imati negativan utjecaj ne samo na prirodne resurse (vodu, zrak, tlo) već i na biljni i životinjski svijet te ljudsko zdravlje. Kao što je navedeno, najvećim problemom po pitanju zaštite okoliša u Republici Hrvatskoj se smatra gospodarenje otpadom što je i utvrđeno Nacionalnom strategijom zaštite okoliša (NN 72/17) i u skladu sa Zakonom o održivom gospodarenju otpadom (NN 94/13). Kod naknada u gospodarenju otpadom razlikujemo:

- „Naknade za ambalažu i ambalažni otpad“
- „Naknade za gospodarenje s otpadnim gumama“
- „Naknada gospodarenja EE otpadom“
- „Naknada zbrinjavanja otpadnih mazivih ulja“
- „Naknada gospodarenja otpadnim baterijama i akumulatorima“ (FZOEU, 2020).

„Gospodarenje otpadnom ambalažom“ je složena djelatnost koja ima svrhu sprječavanja odlaganja ambalaža na deponije. Osim štete za okoliš, odlaganje otpadne ambalaže predstavlja znatnu ekonomsku štetu zbog odlaganja tvari s vrijednim materijalnim i/ili energetske svojstvima. Ambalaža postaje otpad u trenutku kada se prije ili tijekom konzumacije sadržaja mora baciti. Ambalažni otpad se dijeli na sljedeće materijale: papir, karton, plastiku, drvo, metal, kompozitnu, staklenu i tekstilnu ambalažu. Troškove gospodarenja otpadom snose proizvođači i uvoznici pakiranih proizvoda u ambalažama koji iste stavljaju na tržište Republike Hrvatske uplatom naknade Fondu. Iz prikupljenih naknada koje se uplaćuju Fondu se pokrivaju troškovi usluge sakupljanja. Kao poticajna mjera je uvedena povratna naknada na ambalaže, o kojoj ćemo više govoriti kasnije u radu (FZOEU, 2020).

„Naknade za gospodarenje otpadnim gumama“ se plaćaju u skladu s Pravilnikom o gospodarenju otpadnim gumama (NN 113/16) i to je novčani iznos koji plaćaju proizvođači u svrhu pokrivanja troškova sakupljanja i obrade otpadnih guma u sustavu kojima upravlja FZOEU. Za uvezene i proizvedene gume od 01.06.2015. se plaća naknada u iznosu 1100 kn/t, dok se za gume koje su sastavni dio uvezenih vozila i zrakoplova obračunavaju na sljedeći način:

- „Za osobne automobile po gumi 7,00 kn“
- „Za kombi, dostavna vozila do 3,5 t nosivosti i traktore po gumi 10,00 kn“
- „Za kamione, autobuse i viljuškare po gumi 65,00 kn“
- „Za građevinske radne strojeve po gumi 180,00 kn“
- „Za zrakoplove i druge letjelice po gumi 180,00 kn“ (FZOEU, 2020)

„Naknadu gospodarenja EE (električnim i elektroničkim) otpadom“ su dužni plaćati proizvođači EE opreme u svrhu pokrivanja troškova odvojenog sakupljanja i obrade EE otpada u sustavu kojim upravlja FZOEU. EE spada u posebne kategorije otpada. Sadržava vrijedne i nemetalne sirovine koje se dobiju materijalnim recikliranjem, a mogu se koristiti i u energetske svrhe. Pod ovom vrstom otpada se misli na: opremu za izmjenu topline, zaslone, monitore i opremu koja sadrži površine veće od 100cm², žarulje, veliku i malu opremu te malu opremu informatičke tehnike (FZOEU, 2020).

„Naknadu gospodarenja i zbrinjavanja otpadnih mazivih ulja“ su dužni plaćati uvoznici i/ili unosnici svježih mazivih ulja u RH te proizvođači svježih mazivih ulja u RH prilikom stavljanja na tržište svježeg mazivog ulja kao posebnog proizvoda plaćaju Fondu naknadu u iznosu 1,00 kn/L. Otpadna maziva ulja su opasne tvari jer jedna litra ulja može zagađiti i trajno onečistiti tlo ili vodu zbog biološke nerazgradivosti. S druge strane ona su vrijedna sirovina jer se mogu regenerirati i služiti kao sirovina za proizvodnju estera za proizvodnju sapuna, sredstava za čišćenje itd. (FZOEU, 2020).

„Naknada gospodarenja otpadnim baterijama i akumulatorima“ je naknada gospodarenja posebnom kategorijom otpada koju je dužan plaćati proizvođač i koja služi za financiranje troškova sustava sakupljanja i obrade otpadnih prijenosnih baterija i akumulatora kojima upravlja Fond. Baterije i akumulatori sadrže teške metale poput žive i olova, stoga se klasificiraju kao opasni otpad. Istrošene baterije i akumulatori se ne smiju vratiti u običan komunalni otpad, već je zakonski propisano vraćanje baterija u spremnike, na mjesto kupnje

ili sakupljalište. Otpadne baterije i akumulatori se moraju odvojeno skupljati prema vrsta u označene spremnike (FZOEU, 2020).

Naplata naknada vezanih uz gospodarenje otpadom je u razdoblju od 2011.-2015. godine donijela najviše novčanih prihoda u Fond, čak 3,6 milijardi kn. Slijede sredstva prikupljena kroz posebnu naknadu za okoliš na vozila na motorni pogon u iznosu od 1,1 milijardi kn, te naknade onečišćivača okoliša u iznosu od 182 milijuna kn (Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, 2017).

Iako su temeljem Zakona o održivom gospodarenju otpadom i na službenim stranicama Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost navedene naknade za odlaganje komunalnog otpada, naknade za odlaganje građevnog otpada i naknade za rad sustava gospodarenja posebnim kategorijama otpada one službeno nisu još uvedene jer nije donesen provedbeni propis kojim se propisuje način za izračun navedenih naknada.

Jedna od naknada koje se koriste u gospodarenju otpadom,

4.2. POTICAJI ZA ZAŠTITU OKOLIŠA U RH

Za razliku od naknada i poreza koje potrošači ili proizvođači plaćaju kao cijenu onečišćenja okoliša, korištenja neekoloških materijala ili crpljenja prirodnih resursa poticaji (potpore) se dodjeljuju u različitim oblicima kako bi se potaknulo potrošače i proizvođače na ekološki prihvatljivije i ekonomski učinkovitije ponašanje. Poticaji se dodjeljuju u obliku bespovratnih sredstava (subvencija) i „mekih zajmova“ odnosno, zajmova s povoljnijim kamatnim uvjetima s namjenom povećanja razine i poboljšanja kvalitete zaštite okoliša. Institucionalni okvir za dodjeljivanje poticaja u RH se sastoji od: Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, Ministarstva gospodarstva, Ministarstva zaštite okoliša i energetike, Hrvatske agencije za okoliš i prirodu i Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske Unije. Svaka od navedenih institucija djeluje uz odobrenje Vlade RH, samostalno ili u suradnji s primjerice lokalnim i područnim jedinicama samouprave može sufinancirati određene vrste potpora. (potpora za gospodarenje komunalnim otpadom na Rabu je financirana uz pomoć strane Fonda, grada Raba i općine Lopar). ⁵Postoje različite vrste potpora koje se dodjeljuju preko javnog

⁵ Naime, jedinice lokalne samouprave na Rabu kontinuirano ulažu u poboljšanje kvalitete gospodarenja krutim otpadom te se redovito prijavljuju na javne pozive koje nude sudionici institucionalnog okvira za zaštitu okoliša u RH. Pomoću Fonda koji je sufinancirao čak 80% projekt dovršenja izgradnje pretovarne stanice, su uspješno

natječaj, a najviše se odnose na gospodarenje otpadom, energetska učinkovitost i korištenje obnovljivih izvora energije.

Neke od potpora koje su navedene u službenom Europske unije pod nazivom „Smjernice o državnim potporama za zaštitu okoliša i energiju za razdoblje 2014.-2020.“ su sljedeće:

- „Potpore za ulaganje kojim se poduzetnicima omogućuje da premaše norme Unije za zaštitu okoliša ili povećaju razinu zaštite okoliša u nedostatku normi Unije“
- „Potpore za ulaganje za ranu prilagodbu budućim normama Unije“
- „Potpore za energiju iz obnovljivih izvora“
- „Potpore za mjere energetske učinkovitosti uključujući kogeneraciju i centralizirano grijanje i hlađenje“
- „Potpore za učinkovitu uporabu resursa i posebno potpore za gospodarenje otpadom“
- „Potpore za mjere adekvatnosti proizvodnje“
- „Potpore u obliku trgovanja dozvolama“
- „Potpore za energetska infrastrukturu“
- „Potpore za ulaganje u zbrinjavanje onečišćenih lokacija“
- „Potpore za studije zaštite okoliša“ (Europska komisija, 2014:5)

Primjerice, kako bi se smanjila količina otpada na smetlištima koja predstavlja veliki problem država financira ulaganje pravnim ili fizičkim osobama koje zadovoljavaju određene uvjete „za izgradnju i opremanje novih te nadogradnju postojećih postrojenja za recikliranje/obradu odvojeno prikupljenog građevnog otpada te za izgradnju i opremanje novih te nadogradnju postojećih postrojenja za recikliranje/obradu odvojeno sakupljenog glomaznog otpada“ (MZOE, 2017:9). Na području gospodarenja otpadom nude se i mogućnosti financiranja ulaganja u uspostavu reciklažnih dvorišta kao građevine ili mobilne jedinice te nabave komunalnih vozila za odvojeno prikupljanje otpada.

O različitim vrstama potpora za energiju će se više pisati u sljedećem poglavlju, no treba naglasiti kako je jedan od ciljeva Europske strategije za pametan, održiv i uključiv rast – Europa 2020. korištenje 20% udjela obnovljivih izvora energije u ukupnoj energetska potrošnji Republika Hrvatska ostvarila. Naime, udio energije koji se koristi iz obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji energije u razdoblju od 2004.-2014. u zemljama EU gotovo udvostručen.

dovršili i reciklažno dvorište te je u tijeku sanacija samog odlagališta otpada na Rabu Sorinja gdje Fond pomaže s 10% sufinanciranja.

Republika Hrvatska je zajedno s još devet zemalja EU zadovoljila cilj zacrtan za kraj 2020. godine. Zemlja koja prednjači u ovoj kategoriji je Švedska sa 52,6%, dok je Hrvatska već 2014. godine proizvela 27,9% energije obnovljivih izvora ponajviše zahvaljujući hidroelektranama. Prema posljednjem izvješću Eurostata, Republika Hrvatska je već sada zadovoljila ciljeve koje je Europska unija zacrtala za 2030. godinu⁶. Zemlje koje su najdalje od zadanih ciljeva su začuđujuće i jedne od ekonomski najbogatijih zemalja Unije, a to su Velika Britanija, Francuska i Nizozemska koje su na razini manjoj od 9% korištenja energije iz obnovljivih izvora (Europski fondovi, 2016).

5. FOND ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I ENERGETSKU UČINKOVITOST

Zaštita okoliša je u svjetskim, europskim državama pa tako i u Republici Hrvatskoj dugoročni cilj razvoja na kojeg se treba obratiti posebna pažnja. „Financiranja zaštite okoliša se može osigurati iz: proračunskih sredstava države i jedinice samouprave, općih ili posebnih fondova za zaštitu okoliša, sredstava gospodarstva ili kombiniranih izvora“ (Črnjar i Črnjar, 2009:148). Dok se kod regulacijskih instrumenata ne stvaraju prihodi, dapače često čine opterećenje središnjeg ili lokalnog proračuna, primjena ekonomskih instrumenata u politici zaštite okoliša stvara dodatne javne prihode uz minimalne troškove. Prihodi od poreza i naknada se mogu upotrijebiti za financiranje programa potpore ili sufinanciranje prioritetnih ciljeva vezanih uz poboljšanje kvalitete okoliša i unaprjeđenje zaštite okoliša. S razvojem ekonomskih instrumenata u 80-im godinama prošlog stoljeća se razvijaju i ekološki fondovi (Črnjar i Črnjar, 2009).

„Bez obzira na različitost fondova za zaštitu okoliša i njihovih svojstvenih specifičnosti svi imaju jednake zajedničke ciljeve“, a to su prema Črnjar i Črnjar (2009:150) sljedeći:

- „Unaprjeđenje djelatnosti i investicija za zaštitu i poboljšanje kakvoće kvalitete okoliša“
- „Minimaliziranje stvaranja otpadaka“
- „Stimuliranje razvoja ekološki povoljne ekonomske strukture, pomaganje i unaprjeđivanje istraživačkih razvojnih projekata i djelatnosti“

⁶ Cilj Europske unije za 2030. godinu koji se odnosi na korištenje energije iz obnovljivih izvora je korištenje najmanje 27% (koji je Hrvatska ostvarila već 2014. godine kada je koristila 27,9% energije iz obnovljivih izvora.)

- „Očuvanje biološke raznolikosti“
- „Poticanje stjecanja ekološke izobrazbe i sustava praćenja okoliša“

U Republici Hrvatskoj je učinkovitost provođenja politike zaštite okoliša u nadležnosti Vlade Republike Hrvatske, Hrvatskog sabora te jedinica lokalne i regionalne područne samouprave. No, uz glavna tijela odluke vezana za okoliš napravljen je institucionalni okvir za provedbu politike zaštite okoliša. Tri su glavna aktera provedbe ciljeva politike, a to su: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (MZOIP), Hrvatska agencija za okoliš i prirodu (HAOP) i već istaknuti Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost (FZOEU) o kojem će se detaljnije pričati u ovom poglavlju.

Prema odredbama Zakona o zaštiti okoliša i Zakona o energiji, zadatak je Fonda da prikuplja financijska sredstva i financira programe za zaštitu okoliša te programe energetske učinkovitosti korištenja obnovljivih izvora energije. (Gospodarska komisija Ujedinjenih naroda za Europu, 2014 navedeno u Grdinić et al, 2016). Izvori financiranja Fonda se osiguravaju iz namjenskih prihoda poput: naknada za onečišćenje okoliša, naknada korisnika okoliša, naknada za opterećivanje okoliša otpadom i posebnih naknada za okoliš za vozila na motorni pogon. Sredstva za financiranje djelatnosti Fonda se mogu ostvarivati i iz proračuna jedinice lokalne i područne samouprave, prihoda iz međunarodnih fondova, prihoda i primitaka od upravljanja slobodnim novčanim sredstvima Fonda, donacija i ostalih izvora u skladu sa Zakonom. U općem aktu Fonda su navedeni razni zakoni i propisi vezani uz naknade iz područja zaštite okoliša i prirode te energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije, propisi iz područja zaštite okoliša i gospodarenja otpadom te iz područja energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije.

Namjenu svojih sredstava Fond svake poslovne godine donosi kroz *Program rada Fonda i Financijski plan*. U programu su prikazani izdvojeno programi i projekti na koje se želi ukazati pažnja, ciljevi koje se želi postići kroz te programe i projekte te mjere kojima se planiraju ostvariti ciljevi u određenom razdoblju. „Financijski plan Fonda se donosi u skladu s propisanim postupkom Zakona o proračunima za izvanproračunske fondove. Fond osim godišnjeg programa rada donosi i *Program rada za višegodišnje razdoblje* u skladu s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša i Nacionalnim planom djelovanja na okoliš, Strategijom energetskog razvitka i Programom Provedbe Strategije energetskog razvitka, nacionalnim energetskim programima, drugim aktima i propisima u području zaštite okoliša i energetske učinkovitosti te međunarodnim ugovorima čija je stranka RH, uz suglasnost Vlade

RH“ (FZOEU, 2016). Svoja sredstva Fond dodjeljuje u obliku beskamatnih zajmova, subvencija, pomoći i donacija svim fizičkim i pravnim osobama radi financiranja programa, projekata i drugih aktivnosti utvrđenih sukladno odredbama Zakona o fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Sredstva se dodjeljuju temeljem provedenog javnog natječaja i mogu se koristiti samo za namjene za koje su dodijeljene. To bi značilo da ako korisnik sredstava dodijeljenih na temelju provedenih natječaja ne iskoristi sredstva na način koji je prikazao i koja su u skladu s ugovorom mora vratiti sva novčana sredstva i dodatno platiti novčanu kaznu.

5.1. EU sufinanciranja

Republici Hrvatskoj kao ravnopravnoj članici Europske Unije su na raspolaganju Strukturni instrumenti – Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond i Kohezijski fond. Za korištenje EU fondova RH je bila dužna uspostaviti sustav upravljanja i kontrole korištenja europskih i investicijskih fondova u čijem se okviru određuju i tijela te definiraju njegove uloge u upravljanju i kontroli korištenja. U RH je Zakonom te Uredbom Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost postavljen kao Posredničko tijelo razine 2 kontrole i upravljanja korištenja EU fondova za područja gospodarenja otpadom, energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije, adaptacije klimatskim promjenama, zaštite zraka, biološke raznolikosti te Natura 2000 područja. Kao Posredničko tijelo razine 2 Fond je zadužen za pripremu metodologije ocjenjivanja kriterija prihvatljivosti, provođenje postupka provjere prihvatljivosti, kontrolu prihvatljivosti troškova i praćenje provedbe. U sklopu operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.“ Hrvatska je dobila na raspolaganje 6,881 milijardi eura. Unutar OP Fond odlučuje o dodjeli bespovratnih sredstava za 7 investicijskih prioriteta i 13 specifičnih ciljeva (FZOEU, 2020).

Investicijski prioriteti promicanja energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije jest pomoć privatnom sektoru gospodarstva kako bi se potakla i povećala ulaganja u poboljšanje korištenja energije u proizvodnim industrijama i u privatnom uslužnom sektoru te utjecalo na smanjivanje udjela fosilnih goriva u ukupnoj potrošnji energije uvođenjem obnovljivih izvora energije u tim djelatnostima.

Investicijski prioritet adaptacije klimatskim promjenama jesu ograničiti globalno zagrijavanje na 2°C iznad prosječnih razina temperatura iz predindustrijskog doba. EU se obvezuje da će smanjiti emisije stakleničkih plinova za najmanje 20%.

NATURA 2000 je ekološka mreža sastavljena od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i staništa u EU. Investicijski prioritet je očuvati ili ponovno uspostaviti povoljno stanište za više od tisuću ugroženih i rijetkih vrsta te oko 230 prirodnih i poluprirodnih stanišnih tipova. NATURA 2000 se temelji na Direktivama EU, područja se biraju prema znanstvenim mjerilima, ali se kod upravljanja tim područjima također uzima u obzir i interes i dobrobit ljudi koji u njima prebivaju.

Tablica 2. EU sufinanciranje prema investicijskim prioritetima i specifičnim ciljevima (OP Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.)

INVESTICIJSKI PRIORITETI:	SPECIFIČNI CILJEVI:
Investicijski prioritet 4b: <i>Promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u poduzećima</i>	*Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja OIE u proizvodnim industrijama *Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja OIE u privatnom uslužnom sektoru (turizam i trgovina)
Investicijski prioritet 4c: <i>Podupiranje energetske učinkovitosti, pametnog upravljanja energijom i korištenje OIE u javnoj infrastrukturi, uključujući javne zgrade i u stambenom sektoru</i>	*Smanjenje potrošnje energije u zgradama javnog sektora *Smanjenje potrošnje energije u stambenim zgradama *Povećanje učinkovitosti sustava toplinarstva *Povećanje učinkovitosti sustava javne rasvjete
Investicijski prioritet 4d: <i>Razvoj i provedba pametnih sustava distribucije koji djeluju pri niskim i srednjim razinama napona</i>	*Pilot projekt uvođenja naprednih mreža
Investicijski projekt 5a: <i>Podupiranje ulaganja za prilagodbu na klimatske promjene, uključujući pristupe temeljene na ekosustavu</i>	*Poboljšanje praćenja, predviđanja i planiranja mjera prilagodbe klimatskim promjenama
Investicijski projekt 6e: <i>Aktivnosti kojima se poboljšava urbani okoliš, revitalizacija, obnova i dekontaminacija nekadašnjeg</i>	*Poboljšanje sustava upravljanja i praćenja kvalitete zraka sukladno Uredbi 2008/50/EZ

<i>industrijskog zemljišta, smanjenja zagađenja zraka i promocija mjera za smanjenje buke</i>	
Investicijski prioritet 6i: <i>Ulaganje u sektor otpada kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrdile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve</i>	*Smanjena količina otpada koja se odlaže na odlagališta
Investicijski prioritet 6iii: <i>Zaštita i obnova biološke raznolikosti tla te promicanje eko usluga, uključujući NATURA 2000 i „zelenu“ infrastrukturu</i>	*Poboljšano znanje o stanju bioraznolikosti kao temelja za učinkovito praćenje i upravljanje bioraznolikošću *Uspostava okvira za održivo upravljanje bioraznolikošću *Razminiranje, obnova i zaštita šuma te šumskog zemljišta u zaštićenim i Natura 2000 područjima

Izvor: *Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost*

U tablici su prikazani investicijski prioriteti i specifični ciljevi prema kojima Fond usmjerava svoje sufinanciranje.

5.2. Nacionalni javni pozivi i natječaji

Za razliku od EU sufinanciranja gdje se Fond javlja kao Posredničko tijelo razine 2, na nacionalnoj razini Fond se javlja kao glavni financijer određenih ciljeva u svrhu zaštite okoliša te daje poticaje iz svojih prihoda koje ostvaruje naplatom naknadi i pristojbi. Većinu sufinanciranja na nacionalnoj razini Fond iskorištava u svrhu energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije kroz:

- „Energetsko sufinanciranje“
- „Energetsku obnovu obiteljskih kuća“
- „Energetsku obnovu višestambenih zgrada“
- „Sufinanciranje kondenzacijskih bojlera“

- „Energetsku obnovu nestambenih zgrada“
- „Energetsku obnovu javnih zgrada“
- „Energetski učinkovitu gradnju“
- „Poticanje energetske učinkovitosti u prometu“ (FZOEU, 2020)

Osim subvencija Fonda temeljenih na iskorištavanju energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije, jedan od uspješnijih stimulativnih mjera je i korištenje *povratne naknade za ambalažu*. Iako u nazivu i na službenim stranicama Fonda stoji da je naknada, ona više ima stimulativne mjere i karakteristike ekološkog pologa (jer kupci zapravo plaćaju proizvod pri kupnji). Korištenje ovog instrumenta pomaže ostvarivanju specifičnog cilja investicijskog prioriteta 6i, točnije smanjenje količine otpada koja se odlaže na odlagališta. Sustav obvezne povratne naknade je prvenstveno uveo kako bi se spriječilo zatrpavanje okoliša teško razgradivim materijalom i s namjerom da se spriječi onečišćavanje mora i oceana plastičnim bocama (koje se razgrađuju do 500 godina) i drugim vrstama otpadnih ambalaža. Ideja sustava povratnih ambalaža za jednokratnu uporabu je zaživjela u Njemačkoj, dok se u Republici Hrvatskoj počela koristiti 2005. godine. Pri početku sustav nije dobro funkcionirao jer su kako to biva pojedini stanovnici i pravne osobe razvili modele manipulacije povrata radi potkrađanja Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitosti. Glavni problem otkupa PET ambalaže nije bio u uvozu prikupljenih boca iz susjednih zemalja Bosne i Hercegovine i Srbije već u fiktivnom otkupu i uvozu neiskorištenih boca koje su odmah završavale u reciklaži. Bez tada ovlaštenih tvrtki koje prikupljene ambalaže provjeravaju urađeno je mnogo manipulacija i krađe od državnog proračuna, točnije Fonda. Fond tek 2009. godine počinje ozbiljnije kontrolirati sustav povrata jednokratne ambalaže (Vrančić, 2013). Danas je sustav ipak uređeniji i to pomoću Uredbe o gospodarenju otpadnom ambalažom (NN 7/2020) kojom je određeno da se plaća 0,50 kn po jedinici prodajne ambalaže za sva pića i napitke zapremnine veće od 0,20 l u staklenoj, PET, FE i limenoj ambalaži do kraja 2020. godine. Ova naknada se ne plaća na povratnu ambalažu. Naknadu plaća proizvođač/uvoznik te je uračunava trgovcu na veliko, a ovaj trgovcu na malo. Na kraju teret naknade snosi krajnji potrošač. Kada potrošač vrati ambalažu trgovcu na malo, dobiva povratnu naknadu od 0,50 kn po boci, s tim da novac koji je trgovac na malo isplatio krajnjim potrošačima potražuje nazad od Fonda za zaštitu okoliša. Na takav način svi podjednako financijski dobivaju, a okoliš je zaštićen prvenstveno od plastike, koja je jedan od najvećih zagađivača suvremenog svijeta.

Još snažniji učinci korištenja ove vrste stimulativne naknade se očekuju od 2021. godine kada se očekuje isplaćivanje naknade u iznosu od 0,50 kn i za povratne ambalaže za mlijeko i

mliječne proizvode (volumena jednakog 0,20 l) što dosada nije bio slučaj. Određeno je to izmjenama Uredbe o gospodarenju otpadnom ambalažom (NN 7/2020). Izmjenama je također definirano smanjenje manipulativne naknade koju Fond isplaćuje prodavateljima i osobama koji upravljaju reciklažnim dvorištima, a otpadnu ambalažu preuzimaju ručno od krajnjih potrošača. Tu se javlja još jedna vrsta poticaja, i to *poticaja za nabavu uređaja za preuzimanje otpadne ambalaže*, kako bi se potakla nabava uređaja, a uklonilo ručno prihvaćanje ambalaže. Postoji više razloga za to, osim dugoročnog cilja kvalitetnog odlaganja otpada i zaštite okoliša, nastoji se bolje i jednostavnije kontrolirati što se događa s prikupljenim ambalažama. Naime, sakupljene vreće s bocama se odnose ovlaštenom sakupljaču koji ih nakon prešanja, baliranja, vaganja i evidentiranja odvozi obrađivaču koji od toga radi granulat u svrhu daljnjeg korištenja u proizvodnji i to se donekle uspješno kontrolira, dok se kod ručno prihvaćenih ambalaža i onih koje se ne drobe nema podataka o tome što se događa s prikupljenim. Povratna naknada za ambalaže se pokazala kao jedna od najuspješnijih poticajnih mjera koja potiče građane na odvajanje ambalaže i indirektno recikliranje otpada.

6. STUDIJA SLUČAJA - POTICAJI ENERGETSKE OBNOVE OBITELJSKIH KUĆA

Za provedbu studije slučaja je korišten primjer ekonomsko – ekološkog instrumenta u obliku subvencija, točnije sufinanciranja energetske obnove kuća.

Energetska učinkovitost je najdjelotvorniji način postizanja ciljeva zaštite okoliša, jer veća učinkovitost doprinosi smanjenju štetnih plinova u okolišu, većoj industrijskoj konkurentnosti, otvaranju novih radnih mjesta te povećanju sigurnosti opskrbe energijom. Upravo zbog toga je energetska učinkovitost jedan od investicijskih prioriteta EU kroz različite operative programe, s najaktualnijim OP „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.“. Ključnu ulogu u poticanju primjene mjera povećanja energetske učinkovitosti na nacionalnoj razini te gospodarenja energijom na lokalnom nivou ima kao što je već navedeno Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. „Sredstvima Fonda se financiraju različiti projekti energetske obnove postojećih kuća, stambenih i poslovnih zgrada, projekti gradnje energetski učinkovitih objekata, korištenja obnovljivih izvora energije i projekti povećanja energetske učinkovitosti u industriji“ (FZOEU, 2020).

Kako bi se ostvarili specifični ciljevi OP „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.“ s naglaskom na energetska obnovu obiteljskih kuća, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo graditeljstva i

prostornog uređenja te Ministarstvo zaštite okoliša i prirode su donijeli 27.ožujka 2014. godine „ Program energetske obnove obiteljskih kuća za razdoblje od 2014. do 2020. godine“ (NN 043/2014, izmjene NN 036/2015 i NN 057/2020). Kao tijelo za provedbu aktivnosti se navodi Fond koji i „kontrolira namjensko korištenje sredstava temeljem ugovornih odnosa“ (NN 36/2015). Osim navedenih sudionika, kao ključni sudionik se javlja i „Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) kao dio promocije dijela Programa usmjerenog na ranjive skupine građana u opasnosti od energetske siromaštva.“ (NN 57/2020).

65% stambenog fonda u Hrvatskoj čine obiteljske kuće (FZOEU, 2020), no rijetko su te kuće novije gradnje, preciznije više od polovice tih objekata je starije od 30 godina. Najviše obiteljskih kuća u Hrvatskoj je sagrađeno prije 1987. godine i kako tada nisu postojali propisi ni pravila o ugradnji toplinske izolacije, današnji je prosječan energetska razred E i lošiji. ⁷ U kategoriju „energetskog razreda E pripadaju kuće s minimalnom izolacijom i povoljnom aluminijskom ili drvenom stolarijom.“ (Energetsko certificiranje, 2014).

Tablica 3. Kategorije energetskih razreda

Energetski razred	Energetska učinkovitost
A+, A++	„Pasivne kuće koje su energetska najučinkovitije. Gotovo i da ne troše energiju, a karakteriziraju ih odlična izolacijska svojstva, korištenje sustava povrata topline i obnovljivih izvora energije.“
A	„Niskoenergetski objekti koji imaju vrlo dobru izolaciju, višestruko izolirane zidove, trostruku PVC stolariju i koriste obnovljive izvore energije.“
B	„Odlično izolirani objekti, dobro zaštićeni susjednim objektima.“
C	„Dobro izolirani objekti novije gradnje.“
D	„Obiteljske kuće izolirane sa PVC stolarijom.“

⁷ „Energetski razred zgrade se temelji na izračunatoj godišnjoj potrošnji toplinske energije po kvadratu grijanog dijela objekta pri referentnim uvjetima. Potrošnja prema kojoj se određuje energetska razred predstavlja godišnju potrebnu toplinu koja će osigurati unutarnju temperaturu tako što pokriva toplinske gubitke prema tlu, kroz zidove, prozore, krov i vrata te toplinu koja se gubi ventilacijom objekta tako što kroz pore ili prozore ulazi svježi zrak u prostor.“ (Energetsko certificiranje, 2014.)

E,F	„Kuće s minimalnom izolacijom i povoljnom stolarijom,alumiinijskom ili drvenom.“
G	„Starije kuće bez izolacije ili kuće bez fasade.“

Izrada autorice rada prema podacima online stranice Energetsko certificiranje (2014)

Kao što je vidljivo u tablici postoji 9 energetskih razreda i korištenja učinkovitosti. Usporedbe radi kuće energetskog razreda E troše godišnje 200 kWh/m² životne površine, dok kuće energetskog razreda A+ troše najviše 15 kWh/m² životne površine godišnje. Osim štete za okoliš, ovakva potrošnja donosi i ekonomske gubitke jer kako većina kuća nema odgovarajuću toplinsku zaštitu ovojnice i vanjsku stolariju, a ni energetski učinkovit sustav grijanja stoga su gubici energije koji odlaze kroz zidove i stolariju veliki što se odražava na visinu računa za režije. Kroz praksu je dokazano da su određeni stanari adekvatnom zamjenom prozora i vrata na obiteljskim kućama, uštedjeli do 30% na računima za grijanje.

Radi navedenih ekonomskih i ekoloških razloga, Vlada RH je odlučila potaknuti i subvencionirati svoje građane kako bi bili u mogućnosti dobivanja bespovratnih sredstava za energetsku obnovu obiteljskih kuća.

Prve godine provedbe prijave i poticaji su se prije izmjene i nadopune Programa dodjeljivali preko gradova i općina, što se nije pokazalo efikasnim. Tada je samo 180 od 555 gradova omogućilo svojim građanima prijavu jer neki gradovi primjerice Zagreb nisu uopće sudjelovali u Programu, stoga su od 2015. godine prijave išle direktno preko Fonda. Prvotno se za kuću trebao izraditi glavni projekt koji je donosio dodatne troškove stoga je i on ukinut (osim za ugradnju sustava s fotonaponskim pretvaračima)(Kovačević, 2015).

Već 2015. godine je zaprimljeno preko 12 000 prijava, a odobreno je njih 9271 (što je triput više nego prethodne godine). Za sufinanciranje obnove tih kuća je prvotno bilo osigurano 250 milijuna kuna, no s obzirom na broj prijavljenih i broj odobrenih zahtjeva taj iznos je porastao na 500 milijuna kuna. Najveći postotak udijeljenih sredstava se odnosio na područja posebne državne skrbi (59,8% - 5544 kuće). Budući da je jedan zahtjev za kuću mogao biti kombinacija različitih mjera, odobreno je bilo sufinanciranje 14 034 mjere. Od toga je 13 033 mjera za obnovu fasade, stolarije i kondenzacijski kotao te 1001 mjera za korištenje obnovljivih izvora energije. Najveći broj prijavljenih kuća je bio iz Sjeverne Hrvatske (Zagreb) i Vukovarsko-srijemske županije (Kovačević, 2015).

Jedan od prvih primjera uspješne energetske obnove obiteljske kuće iz 2015. godine je od gospodina Mirka Turkeše iz Petrinje koji je pokazao kako se brzo i kvalitetno mogu koristiti

subvencije dobivene od strane države. „Njegova kuća je izgrađena 1988. godine te ima dvije etaže grijane površine od 180m². Prostorije se zagrijavaju uz pomoć centralnog grijanja koje se sastoji od peći na drva i cijevnog sustava s radijatorima. Vanjski zidovi su izgrađeni od glinene blok opeke debljine 25 cm, bez dodatne toplinske zaštite, a s unutarnje strane su ožbukani vapneno-cementnom žbukom debljine 2cm. Kako bi smanjio toplinske gubitke i povećao energetske učinkovitost, gospodin se prijavio za sufinanciranje od strane Fonda prezentirajući projekt ugradnje toplinske zaštite vanjskog zida. Kada je dobio sredstva i ugradio toplinsku zaštitu od stiropora, uštedio je čak 57% potrebne toplinske energije. S tim postupkom je njegova obiteljska kuća prešla iz energetske razreda D u energetske razred C. Sam projekt obnove bio je dovršen u roku od dva mjeseca nakon prijave za sufinanciranje“ (FZOEU, 2016).

6.1. Energetska obnova obiteljskih kuća 2020. godine

Od 2014. godine kada je Program donesen, provedeno je više natječaja vezanih za energetske obnovu obiteljskih kuća. Program se provodi u 3 koraka:

1. „Priprema provedbe i promocija“
2. „Provedba javnog poziva za dodjelu bespovratnih sredstava građanima“
3. „Izvođenje radova i plaćanja“ (NN 57/2020)

U koraku pripreme i promocije se informira javnost o Programu i najavljuje raspisivanje natječaja od strane Fonda. Promocija energetske obnovljivih kuća se vrši kroz standardne komunikacijske kanale. Najava javnog poziva se objavljuje na stranicama Fonda najmanje 15 dana prije objave samog natječaja. Nakon objave javnog poziva građanima, a posljednji je objavljen 25.lipnja 2020. godine na stranicama Fonda svi zainteresirani koji zadovoljavaju definiranim uvjetima i s odgovarajućom dokumentacijom su se mogli prijaviti, točnije pripremiti dokumentaciju. Prijava je bila omogućena „svim vlasnicima ili suvlasnicima postojećih obiteljskih kuća energetske razreda minimalno D ili lošijeg u kontinentalnoj Hrvatskoj, C ili lošijeg u primorskoj Hrvatskoj uključujući građane ranjive skupine u opasnosti od energetske siromaštva“ (FZOEU, 2020). Navedeni su se mogli prijaviti „ako posjeduju obiteljske kuće koje imaju više od 50% kvadrature namijenjene stanovanju, posjeduju 3 stambene jedinice ili građevinsku bruto površinu manju ili jednaku 600 m². Isto tako prijavitelji moraju imati prebivalište u toj kući, uredno vlasništvo i potvrdu o legalnosti kuće“ (MGIPU, 2020).

Kroz najrecentniju izmjenu i dopunu Programa (NN 57/2020) su definirana dva dijela Programa: „U Prvom dijelu programa se subvencije dodjeljuju vlasnicima obiteljskih kuća isključivo za opremu i radove kojima se poboljšavaju energetska svojstva postojećih ili novih obiteljskih kuća. Dokumentacija potrebna za prijavu na javni poziv i za ostvarenje prava na bespovratna sredstva nakon obnove se u ovom dijelu ne sufinancira. Drugi dio Programa se odnosi na ranjivu skupinu građana, kojima se osim opreme i radova sufinancira i provedba energetskog pregleda i energetski certifikat prije i poslije obnove kao i pružanje tehničke pomoći prijaviteljima“ (NN 57/2020 čl.6). Provedba Programa se provodi kroz dvije faze, javni poziv i aktivnosti vezane uz njega se obavljaju u 2020. godini, dok se isplata sredstava za sufinanciranje i radovi vezani uz energetske obnovu provode u 2021. godini.

Ove godine radi aktualne epidemijske krize u svijetu se prijava na natječaj vršila on-line gdje se trebalo prijaviti preko sustava za e-prijavu na javne pozive Fonda. Prijava je trebala sadržavati osim osnovnih podataka o korisniku i:

- „Obostranu presliku osobne iskaznice s prebivalištem“
- „Zadnji važeći zakon o legalnosti kuće“
- „Izjavu prijavitelja i izjavu svih ostalih suvlasnika kuće“
- „Ako je kuća dio zaštićene kulturno-povijesne cjeline, potrebno je odobrenje nadležnog tijela državne uprave za zaštitu spomenika kulture i prirode“
- „Dokaz vlasništva ili suvlasništva – izvadak iz zemljopisne knjige“
- „Ako se razlikuju brojevi čestica u dokazu zakonitosti i dokazu vlasništva, potrebno je dostaviti Uvjerenje /Potvrdu nadležnog ureda za katastar o istovjetnosti čestica“
- „Detaljnu ponudu izvođača radova za provedbu mjera specificiranih u Izvješću o energetskom pregledu, kojima se potvrđuje zadovoljavanje tehničkih uvjeta propisanih u javnom pozivu.“
- „Fotodokumentaciju postojećeg stanja“
- „Izvješće o energetskom pregledu i energetski certifikat“
- „U slučaju ugradnje fotonaponskih sustava potreban je i Glavni projekt, u skladu s Pravilnikom o jednostavnim i drugim građevinama i radovima (NN 112/17, izmjene 34/18, 36/19 i 98/19)“ (MGIPU, 2020)

Priložena dokumentacija i zadovoljavanje uvjeta za prijavu nisu sigurna potvrda da će se ostvariti subvencija na obnovu kuće. Fond omogućuje sufinanciranje s do 60% bespovratnih sredstava (50% do 82,5% ovisno o statusu područja gdje prijavljeni žive). Prednost pri iznosu

sufinanciranja imaju brdsko planinska područja i druga skupina otoka te područja posebne državne skrbi i prva skupina otoka. Primjerice, područje posebne državne skrbi ako zadovoljava sve uvjete može ostvariti do 80% sufinanciranja te će za jedan solarni sustav vrijednosti 30 000,00 kn Fond izdvojiti 24 000,00 kn, kućanstvo ostatak uz pripomoć lokalne samouprave što je zaista velika ušteda i u sadašnjosti, a pogotovo za budućnost). Građanima se omogućuje sufinanciranje:

- „Zamjene vanjske stolarije“
- „Toplinske zaštite vanjske ovojnice što uključuje vanjski zid, krov, stropove, pod i ukopane dijelove grijanog prostora te pod prema tlu“
- „Ugradnje kondenzacijskog kotla“
- „Ugradnje sustava za korištenje obnovljivih izvora energije – sunčanih i toplinskih pretvarača, odnosno kolektora, kotlova na biomasu, dizalica topline i fotonaponskih pretvarača.“ (FZOEU, 2020)

Maksimalni iznos sufinanciranja su određeni za svaku pojedinačnu mjeru, a kombinacijom različitih mjera kućanstvo može dobiti i do 204 tisuće kn. Što znači da građani ne moraju koristiti sve mjere energetske učinkovitosti, mogu samo pojedinačno ili kombinirati više mjera kako bi ostvarili što veći mogući iznos.

Ove godine je ukupni iznos za sufinanciranje energetske obnove kuća iznosi 203 milijuna kn, s tim da je 32 milijuna kuna bilo namijenjeno ranjivoj skupini građana kojima prijeti energetska siromaštvo. Njima pri prijavi pomažu različiti Centri za socijalnu skrb te su predviđene mjere energetske obnove i troškovi energetskih certifikata u potpunosti financirani od strane Fonda (FZOEU, 2020).

Natječaj je bio otvoren 01. rujna 2020. te je istog dana bio i zatvoren, i to nakon nepuna 2 sata. (Natječaj se otvorio u 09:00 h i obustavljen u 10:45h). Kako je ove godine bila online prijava, rečeno je da se sustav prebukirao i da je stranica „zamrznula“. Iako je Fond naglasio da će biti dopušteno do 10 000 prijava građana, primljeno je 7386 prijava. Prijave još uvijek mogu podnijeti ranjive skupine. Prva prijava je zaprimljena iz Vojnića, dok je ostatak prijava ponajviše iz Sjeverne Hrvatske (Zagreb, Varaždin) te Vukovara i Petrinje. Gotovo 70% od prijavljenih 7386 kuća za obnovu je energetske razreda E i lošije. Najstarija kuća prijavljena za obnovu je sagrađena 1850. godine i to je samo jedna od njih 20-tak prijavljenih kuća koje su sagrađene u 19. stoljeću! Po kući je u prosjeku zatraženo oko 70 tisuća kuna, što bi značilo da je većina prijavljenih kombinirala različite mjere energetske uštede. Prijavljeni građani

najviše planiraju ulagati u toplinske izolacije i zamjenu stolarije, a te mjere i omogućuju najveću uštedu energije. Za sufinanciranje energetske obnove obiteljskih kuća za ranjive građane se prijavilo njih 59 (Hlača, 2020).

Dobra praksa poticaja od strane države za energetske obnovu obiteljskih kuća se nastavlja, iako dozvoljeni iznosi sufinanciranja variraju od godine do godine (primjerice 2015. dozvoljeni budžet je bio 250 milijuna kn, dok je ove godine on iznosi 203 milijuna kuna). Kolika je uspješnost i provedba ovogodišnjih projekata znati će se sljedeće godine, ali uz kvalitetnu i brzu provedbu mnogi građani će ostvariti i ekonomske i ekološke učinke što je dobro i za okoliš, a i za stanovništvo RH.

7. RASPRAVA

Zajednička motivacija svih građana koji žele energetske obnoviti kuće je ušteda energije i prvenstveno ušteda novca. Iz provedene studije vidljivo je da je prednost sufinanciranja u tome što se zaista olakša građanima u novčanom smislu, jer nakon ugradnje primjerice toplinske zaštite ili zamjene stolarije ostvaruju se u budućnosti manji troškovi režija i manja potrošnja. Isto tako izlazi se u susret, kako i treba građanima ranjivih skupina kojima se želi pomoći u svakom smislu od odobrenja energetskog certifikata do plaćanja svih dodatnih dokumenata i troškova te kontrole provedbe projekta. Na područjima gdje je hladnije, kao Lika i Gorski kotar primjerice nude udobnost u vlastitim domovima. Dobar sustav ventilacije je presudan za održavanje čistog, svježeg i ugodnog zraka. Adekvatna toplinska zaštita i ventilacija pomaže zadržati toplinu u kući tijekom hladnih mjeseci, a hladnoću tijekom toplih mjeseci. U kući koja je pravilno izolirana neće biti propuha, hladnih mjesta i prostorija koje je nemoguće zagrijati ili ohladiti. Ono najvažnije radi čega Fond i nudi poticaje za energetske obnovu je održavanje energetske učinkovitosti. Naime, energetske učinkovite kuće troše manje energije. Stoga manje ugljika odlazi u zrak iz elektrana koje sagorijevaju ugljen ili prirodni plin. Ugljik kao što je navedeno doprinosi klimatskim promjenama i to u negativnom smislu. U RH fosilna goriva opskrbljuju većinu stambenih površina, manjom upotrebom fosilnih goriva čuvamo okoliš, ali i svoju obitelj. Isto tako, pri obnovi obiteljskih kuća zapošljavaju se lokalni i domaći ljudi što je isto pozitivna stvar, jer se stvaraju nova radna mjesta.

Problem kod ovog poticaja je kao i uvijek, administracija. Nakon prve godine gdje je bilo još dodatne dokumentacije koju je trebalo prikupiti kako bi se prijavili na javni poziv, smanjio se broj potrebnih dokumenata kako bi se olakšalo građanima. To svejedno nije dovoljno, tu se nailazi na zapreku gdje građani tijekom poziva do objave koji obično traje vremenski 3-4 mjeseca prikupljaju potrebnu dokumentaciju, a u RH je to doista „boljka“ sustava kada god se ide prikupiti neki potreban dokument ili papir. Zainteresirani građani izrađuju projekt prema potrebi prilikom čega utroše određenu svotu novca, a nitko im ne garantira da će njihova prijava biti uvažena. Primjera radi, ove godine kada se prijava vršila online, mnogi su sakupljali dokumentaciju 3 mjeseca da bi na kraju sistem blokirao i nisu uopće mogli ući na stranice Fonda. Takvi građani su ako bi se prijavili snosili određene novčane troškove. Bez obzira što će i sljedeće godine bit objavljen javni poziv za energetska obnovu, nitko ne jamči da se ovogodišnja situacija neće ponoviti. Shodno tome mnogi građani su se pobunili tražeći poništenje natječaja, navodeći brojne razloge zbog kojih sumnjaju u pad informatičke platforme Fonda. Mnogi sumnjaju u „namještanje“ natječaja, što nažalost nije odbačeno. Obzirom da je uvriježeno mišljenje građana da se postupci javnih institucija prilagođavaju pojedinačnim interesima, ovakav tehničkih nedostatak javnog natječaja Fonda je pobudio sumnju građana u transparentnost i nepristranost prilikom dodjele elaboriranih subvencija. Stoga, tehnički nedostatak dodjele ove subvencije ima dvije štetne posljedice, nepotreban trošak građana te gubljenje povjerenja građana, a oboje može negativno utjecati na njihovu spremnost da se jave za dodjelu bespovratnih sredstava u budućnosti.

Kada bi se vagale prednosti i nedostaci ove vrste subvencije sigurno možemo reći da ima više prednosti. Administracija i strah od „namještanja natječaja“ su problemi koji su konstantni u Republici Hrvatskoj i koji neće nestati preko noći, za više ekonomsko ekoloških instrumenata, a ne samo na temelju subvencija za energetska obnovu kuća. Upornim stavom, pravednim postupanjem i adekvatnom prijavom građani zaista mogu ostvariti dobre poticaje i ulagati u kuću. Subvencije za energetska obnovu kuća su jedne od dobrih primjera primjene ekološko-ekonomskih instrumenata u Republici Hrvatske. Pravilnom i poštenom primjenom te raspodjelom novca se može postići zaštita okoliša, zraka i prvenstveno energije te ostvariti prioriteta i specifični ciljevi koje je RH obvezna ispuniti po regulativi Europske unije.

8. ZAKLJUČAK

Pojam zaštite okoliša je danas neizbježna tema u svijetu. Razvojem svijesti o negativnim posljedicama onečišćenja okoliša, iskorištavanja prirodnih resursa i devastiranja prirodnih staništa biljki i životinja javlja se potreba za što boljim odnosom ljudi prema okolišu. Kako bi se bolje kontroliralo i utjecalo na ponašanje ljudi uvode se razni zakoni i propisi te razvoj politike zaštite okoliša postaje jedan od dugoročnih prioritetnih ciljeva svake države. Republika Hrvatska je do ulaska u Europsku uniju površnije primjenjivala politiku zaštite okoliša, koristeći većinom regulativne instrumente u primjeni, no kako je posljednjih godina tema očuvanja okoliša i prihvaćanja okolišne regulativne sve značajnija posebno je značajna bila za vrijeme pristupa Republike Hrvatske u EU. Kako bi se ispunili određeni uvjeti iz pristupnih ugovora te uskladilo zakonodavstvo RH sa zakonodavstvom EU usvojeni su različiti operativni planovi i strateški dokumenti koje Hrvatska nastoji ispuniti. Određen je institucionalni okvir s institucijama i tijelima za zaštitu okoliša, prvenstveno na čelu s Fondom za zaštitu okoliša i energetske učinkovitosti kako bi se kontrolira provedba ciljeva postavljenih u planovima i dokumentima te pravodobno provodile mjere i instrumenti u politici zaštite okoliša. Usprkos korištenju ponajviše regulacijskih instrumenata, troškovno najuspješnijima se su pokazali ekonomski instrumenti koji i u Hrvatskoj imaju vodeću ulogu. Ekonomski instrumenti, a pogotovo naknade i ekološki porezi generiraju najveći dio prihoda državne blagajne namijenjen zaštiti okoliša. Cilj rada je bio utvrditi uolikoj mjeri se koriste ekonomski instrumenti u Republici Hrvatskoj i koliko uspješno. Kroz rad je prikazano kako Republika Hrvatska kao ravnopravna članica Unije uspješno prikuplja ekološke poreze i naknade, točnije plasirala se na treće mjesto među zemljama članicama po iznosu skupljenih prihoda od poreza. Određene ciljeve iz operativnog programa je već ostvarila (povećanje korištenja energije iz obnovljivih izvora) i to prijevremeno 10 godina! Analizirajući podatke može se reći da RH u velikoj mjeri koristi ekonomske instrumente, kako i one kojima se generiraju javni prihodi tako i one kojima nudi subvenciju i potporu pravnim ili fizičkim osobama u nadi smanjenja onečišćenja okoliša i poboljšanja ponašanja. Teorijski se može reći da RH koristi uspješno ekonomske instrumente, podaci to i pokazuju, jer provedba instrumenata donosi velike prihode. No koliko se ti prihodi zaista koriste i primjenjuju u očuvanju i uređenju okoliša je upitno. Kao i uvijek problem u RH je pravodobno korištenje prikupljenog građanskog novca. Naime, primjena ekonomskih instrumenata je značajna, politika zaštite okoliša dobiva iz dana u dan na sve većoj važnosti i

uspješno se provode instrumenti, barem formalno. Kada pozitivne posljedice budu viđene i u okolišu koji nas okružuje, s pravilnim upravljanjem krutog otpada, konstruiranim i zaštićenim odlagalištima otpada, minimalnim onečišćenjem mora, održavanjem flore i faune, zaštitom ugroženog biljnog i životinjskog svijeta i ostalim specifičnim ciljevima koje treba ispuniti, tada možemo smatrati da Republika Hrvatska uspješno koristi ekonomske instrumente u politici zaštite okoliša.

LITERATURA:

1. Črnjar, M. i Črnjar, K. (2009) Menadžment održivog razvoja. Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, Sveučilišta u Rijeci.
2. Državni zavod za statistiku (2019) „Porezi i naknade za okoliš u 2017. godini“, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/06-01-07_01_2019.htm (kolovoz, 2020.)
3. Dozan, J. (2019) „Veći udjel od ekoloških poreza imaju samo tri članice EU.“ *Poslovni.hr*, dostupno na: <https://www.poslovni.hr/hrvatska/veci-udjel-ekoloskih-poreza-imaju-samo-tri-clanice-eu-349967> (kolovoz, 2020.)
4. Energetika.com (2019) „Ekološki porezi veći u nas od EU prosjeka!“, nepoznat autor, dostupno na: <http://www.energetika-net.com/vijesti/obnovljivi-izvori-energije/ekoloski-porezi-u-nas-veci-od-eu-prosjeka-28066> (rujan, 2020.)
5. Energetsko certificiranje (2014) „O čemu ovisi energetska razred zgrade?“, nepoznat autor, dostupno na: <https://www.energetskocertificiranje.com.hr/o-cemu-ovisi-energetski-razred-zgrade/> (rujan, 2020.)
6. Europski fondovi. „Hrvatska ostvarila jedan od ciljeva strategije Europa 2020.“, dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/vijesti/hrvatska-ostvarila-jedan-od-ciljeva-strategije-europa-2020> (rujan, 2020.)
7. FZOEU (2020), općenito o Fondu, službene stranice Fonda, dostupno na: <https://www.fzoeu.hr/> (kolovoz, 2020.)
8. FZOEU (2020), energetska učinkovitost i sufinanciranje energetske obnovljive kuće, dostupno na: https://www.fzoeu.hr/hr/energetska_ucinkovitost/enu_u_zgradarstvu/energetska_obnova_obiteljskih_kuca/ (rujan, 2020.)
9. FZOEU (2016) „Primjeri dobre prakse projekata energetske učinkovitosti u Hrvatskoj 2015. godine.“, dostupno na: https://www.fzoeu.hr/docs/primjeri_dobre_prakse_projekata_energetske_ucinkovitosti_u_hrvatskoj_2015_godine_v1.pdf (rujan, 2020.)
10. Grdinić, M., Korenić, T. i Blažić, H. (2016) Uloga ekoloških poreza u politici zaštite okoliša država članica Europske unije. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci

11. Hlača, L.J. (2020) „U nepuna dva sata zaprimljeno 7386 prijava za energetske obnovu kuća. Dobar odaziv i u PŽG.“ *Novi list*. (online), dostupno na: https://www.novolist.hr/vijesti/hrvatska/u-nepuna-dva-sata-zaprimljeno-7-386-prijava/?meta_refresh=true (rujan, 2020.)
12. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu (HAOP). Okoliš na dlanu, dostupno na: http://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/publications/2017-11/Okolis_na_dlanu_2017.pdf (kolovoz, 2020.)
13. Hrvatske vode – informacije o vodnim doprinosima i naknadama za korištenje voda, dostupno na: <https://www.voda.hr/hr/vodne-naknade> (kolovoz, 2020.)
14. Kordej De-Villa Ž. i Papafava, M. (2003) II. Aktualna tema: Ekonomski instrumenti u politici zaštite okoliša u Hrvatskoj – teorijska saznanja i iskustva. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, Vol. 13, No. 94, str.27.-65.
15. Kovačević, J. (2015) „Program energetske obnove obiteljskih kuća.“ *Jutarnji list* (online), dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/domidizajn/savjeti/program-energetske-obnove-obiteljskih-kuca-3560345> (rujan, 2020.)
16. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine (MGIPU). „Energetska obnova obiteljskih kuća.“, dostupno na: <https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/8324> (rujan, 2020.)
17. Nacionalni portal energetske učinkovitosti. „Program dodjele državnih potpora za promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije u poduzećima.“, dostupno na: <https://www.enu.hr/program-dodjele-drzavnih-potpورا-promicanje-energetske-ucinkovitosti-obnovljivih-izvora-energije-poduzecima/> (rujan, 2020.)
18. Nadžaković, E. (2014) Efekti ekoloških poreza na javne prihode i ekologiju Europske unije. Zenica: Ekonomski fakultet univerziteta u Zenici, BH Forum, str.35.-50.
19. Šinković, Z. (2013) Ekološki porezi, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu. Split: Pravni fakultet u Splitu, str. 953.-976.
20. Šverko, M., Črnjar, M. i Šverko-Grdić, Z. (2006) Ekonomski instrumenti u zaštiti mora od onečišćenja kopna. Ekonomski pregled, str. 490.-517.
21. Van Bueren, E. (2019) Environmental policy. *Encyclopedia Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/environmental-policy/Guiding-concepts> (kolovoz, 2020.)

POPIS SLIKA:

Slika 1: *Prihodi od ekonomskih instrumenta u zaštiti okoliša u RH od 2008.-2017.*

POPIS TABLICA:

Tablica 1. *Ekološki porezi koji se primjenjuju u zemljama Europske unije*

Tablica 2. *EU sufinanciranje prema investicijskim prioritetima i specifičnim ciljevima (OP Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.)*

Tablica 3. *Kategorije energetske razreda*